

Relacja *sacrum* – *profanum* w ujęciu cybernetycznym

A Cybernetic Approach to *Sacrum* – *Profanum*

Lesław Michnowski

*Komitet Prognoz „Polska 2000 Plus” przy Prezydium PAN (Committee for Futures Studies
"Poland 2000 Plus", Polish Academy of Sciences), Al. 3 Maja 2/164, 00-391 Warszawa,
Poland, e-mail: leslaw.michnowski@neostrada.pl, http://www.kte.psl.pl*

Streszczenie

W artykule podejmuję próbę dokonania oceny dorobku społecznego nauczania Jana Pawła II, patrząc przez pryzmat wiedzy systemowej/cybernetycznej, określającej wymagania dostosowanej do Stanu Zmian i Ryzyka organizacji życia społeczno-gospodarczego. W świetle takiej analizy dorobek ten powinno się traktować jako dialogowy wkład w przekształcanie światowych stosunków społecznych w zgodne z wymogami życia i rozwoju, przy wysoko rozwiniętej nauce i technice.

Myślą przewodnią tego nauczania jest doprowadzenie do przemiany cywilizacyjnej umożliwiającej kierowanie się w działalności społeczno-gospodarczej aksjologią dobra wspólnego, rozumianego jako łączenie interesu indywidualnego z dobrem społeczno-przyrodniczego środowiska – w układzie globalnym i lokalnym. Oznaczałoby to przekształcenie współczesnej cywilizacji, opartej na zasadach socjal-darwinizmu, w Cywilizację Życia i Miłości – zgodną z wymaganiami życia w Stanie Zmian i Ryzyka.

Podstawowy wniosek z tych systemowych badań dotyczy konieczności wbudowania instytucji religijnych w spójny, na wartości dobra wspólnego oparty, system społecznego rozwojowego sterowania procesem życia światowej – oraz lokalnych – społeczności. A więc ani „religia do kruchty”, ani też nie „religijny fundamentalizm”, lecz partnerskie obronno-rozwojowe sterownicze współdziałanie.

Słowa kluczowe: Jan Paweł II, Stan Zmian i Ryzyka, system naturalny, Erwin Laszlo, homeostat, dobro wspólne, struktury grzechu, kryzys globalny, kryzys finansowy, wartości chrześcijańskie

Abstract

A new approach to religion institutions is proposed. To adopt world society to era of highly developed science and technology we ought to put away social-Darwinistic social relations and organize humans/world society on three – by John Paul II proposed – universal values: common good/common interest, solidarity and subsidiarity. For life in such State of Change and Risk we have to activate big intellectual – cognitive and innovative – currently in most cases, passive creative potential and allow access to knowledge used up to-date usually for egoistic – business and/or political – purposes. For this end we have to change work force position from “tools like” into creative one. We have also to build world information system that especially will allow to get knowledge about future complex effects of human activity.

Civilization of Life and Love, proposed by John Paul II, should be treated as draft of proper long-term socio-economy transformation that allow to adapt world society to life supported by high science and technology. To avoid global catastrophe and achieve sustainable development of the world society, it would be convenient to include strong religion institutions – for example in Poland, Catholic Church – into social homeostats that control proper process of defense and development of local and global societies. Social teaching of John Paul II should be treated – as soon as possible – as important input into Polish, European and global sustainable development strategy building.

Key words: John Paul II, State of Change and Risk, natural system, Erwin Laszlo, common good, structures of sin, global crisis, financial crisis, Christian values

---

Introduction

The World is in the global crisis. The symptoms of this crisis were recognized and published in early warning forecast *Limits to Growth* from The Club of Rome in 1972 (Meadows, 1973; Michnowski, 1995, 2009, 2009a).¹ If then social relations (including axiology, economics, information infrastructure) are not changed, it will cause for short period the big economic growth and “demographic explosion”. After that, accessible natural resources will be exhausted and natural environment destroyed. As a result of above in the first half of the 21st century world socio-economic crisis will happen, followed by humanitarian catastrophe.

In the light of the system analysis² – some outcome of it I present in this text – current financial-economic crisis is the open phase of this global crisis described in above early warning forecast. The main cause of this crisis is underdeveloped world society homeostat, i.e. multi-level control system of global socio-economic and natural processes. To overcome such crisis we need to transform world social relations into ones adequate to era of high science and technology and create *inter alia* control and information foundations of world society sustainable development³.

What role Catholic Church can (and should) play in overcoming global crisis and creating ability/skill of supporting sustainable development of the Polish, European and World society?

It appears that there are two predominant and radically different approaches to faith and role of religious institutions.

The first, strongly present in the lay part of society, assumes that faith is by nature “private” and that religious institutions should not influence state policy. Here religion’s role is limited to providing

¹ The next computer simulation research of the world conditions showed ineffectiveness of anti-crisis UN sustainable development strategy (Meadows, 1992, 2004, Michnowski, 1995, 2006, 2009a).

² I carried out system analysis of the essence of global crisis and the conditions needed to achieve sustainable development of the world society with the help of a self-developed conceptual model of man-technology-environment systems which I call *System of Life*. For more about *System of Life* and my conclusions from the above analysis *inter alia* see: Michnowski, 1994, 1995, 2006, 2007, 2009a.

³ In cybernetics approach sustainable development is a such form of the world society development, that is not interrupted by crisis and necessity to build new forms of life adequate to the new life-conditions on the ruins of the old crisis generating forms of life and allow for durable growth of quality of life of all human beings. Sustainable development is based on integration of three its pillars: social development, economic development and environment protection (and proper shaping), see: United Nations, 2002, Michnowski, 2006, 2007, 2008a.

Wstęp

Świat jest w globalnym kryzysie. Przejawy tego kryzysu ukazane zostały prognozą ostrzegawczą Raportu dla Klubu Rzymskiego *Granice wzrostu* (Meadows, 1973; Michnowski, 1995, 2009, 2009a)⁴. Pozostawienie ówczesnej – dla 1970 r. – formy stosunków społecznych (w tym aksjologii, ekonomiki, informacyjnej infrastruktury) spowoduje wyczerpanie dostępnych zasobów naturalnych oraz zdegradowanie środowiska przyrodniczego. Towarzyszyć temu będzie „demograficzna eksplozja” i w ślad za tym, w pierwszej połowie XXI wieku, światowy kryzys społeczno-gospodarczy, a za nim katastrofa humanitarna.

W świetle omawianych badań, obecny kryzys finansowo-gospodarczy i społeczny to jawna faza globalnego kryzysu, a szczególnie niedorozwoju homeostatu światowej społeczności⁵.

Jaką rolę w przewycięzaniu tego kryzysu i kształtowaniu zdolności *sustainable development* polskiej i światowej społeczności może i powinien spełniać Kościół Katolicki?⁶

⁴ Przejawy tego kryzysu, określone zostały metodą monitoringu dynamicznego. Monitoring dynamiczny to przetwarzania za pomocą symulacji komputerowej danych statystycznych odwzorowujących proces życia danego społeczeństwa w prognozę przyszłego przebiegu tego procesu, pod warunkiem braku interwencji w ten przebieg. Efektem tego mogą być prognozy ostrzegawcze stymulujące podejmowanie przedsięwzięć obronnych. Kolejne badania skutków prognozy ostrzegawczej dotyczącej roku 1970 (Meadows, 1973, 1992, 2004, Michnowski, 1995, 2009, 2009a) wykazały nieskuteczność dotąd podejmowanych działań obronnych, w tym realizacji ONZ-owskiej strategii zrównoważonego rozwoju (WCED, 1987, United Nations, 1992, 2002, 2005).

⁵ Poprawnie współcześnie zbudowany homeostat światowej społeczności, a zarazem podsystem homeostatu globalnego ekosystemu - Ziemi (Lovelock, 1979) powinien składać się nie tylko ze sprawnego (funkcjonującego w oparciu o zasadę pomocniczości) mechanizmu sterowania procesem życia społeczno-gospodarczo-przyrodniczego całej światowej społeczności oraz obronno-rozwojowych mechanizmów poszczególnych państw/społeczności, lecz także z odpowiednio ukształtowanej i informacyjnie wspomagananej świadomości stanowiących te społeczności osób – umożliwiającej ich intelektualną samodzielność oraz działanie na rzecz dobra wspólnego/wspólnego interesu. Istotnym sposobem jego funkcjonowania może być prowadzenie globalnego monitoringu dynamicznego i upowszechnianie prognoz ostrzegawczych wobec tak rozpoznawanych zagrożeń, a następnie – w razie potrzeby – koordynowane działań je eliminujących.

⁶ Ze względu na odmienne oficjalne tłumaczenia, w tekście tym zastosowano nie przełożone na język polski strategiczne – w przewycięzaniu globalnego kryzysu – ONZ-owskie pojęcie *sustainable development*. Uwagi dotyczące przekładu tego pojęcia, patrz: Michnowski, 2006, 2008a. Zdaniem autora najwłaściwszy polski termin to *trwały rozwój*.

spiritual support, its institutions at most permitted to play moral lore.

In the second approach, often described as "religious fundamentalism", religious institutions play a predominant role in public and economic life, and only they are able to ensure full access to the Truth that underlies human life and development.

Today, however, both are obsolete. The development of science and technology, joined with growing inertia of social and economic structures, have placed world society in qualitatively new life conditions⁷ – in the State of Change and Risk. Humanity's to-date survival methods, created to cope with a different reality than the present, no longer help sustain life, therefore all our to-date operation methods (e.g. in medicine, construction, defense, etc.), generated to function in a now non-existent environment⁸, have ceased to be effective. Equally ineffective are attempts to correct these methods now, when our conditions of life have already changed. In the State of Change and Risk changes in life conditions must be foreseen in time to allow forms of life to adapt in anticipatory way.

From the perspective of development cybernetics global crisis results from world society's inability to function in the State of Change and Risk.

Our ever-faster-changing life conditions force us to seek new ways of adjustment. Most importantly, we must show much more far-sightedness and flexibility than to-date in order to be able to foresee change and undertake necessary measures in time. Predicting change will employ practically all of humanity's knowledge. Also, such forecasts will call for a healthy dose of modesty, as they can often be wrong. Predictions of change always carry a high risk factor as we lack full knowledge about the oncoming changes and the long-term effects of the steps we undertake to adjust to new life conditions. It will therefore be crucial to glean all intellectual and material resources necessary to cope with unforeseen change. In this new situation it is necessary to create conditions enabling global cooperation for the sustainment of life and development of world society. For this aim humanity should strive to employ – and constantly enlarge – its entire civilizational wisdom and knowledge. This knowledge embraces not only lay fields like science, empirical experience or politics, but also knowledge about our world possessed by various religious institutions, especially in the sphere of social control. In today's State of Change and Risk we need to effectively employ and multiply – in synergetic way – this knowledge by means of dialo-

⁷ Conditions of life (life-conditions): state of socio-economic and natural environment, including natural resources accessibility, natural environment quality, intellectual-, science-technology- and war- potential level, etc.

⁸ When I use the word "environment" it means social and/or natural environment.

W stosunku do instytucji religijnych dość powszechnie występują dwa radykalnie odmienne podejścia. Pierwsze z nich to, postulowana przez środowiska laickie, „prywatność” wiary, żądanie oddzielenia instytucji religijnych od wpływu na kształtowanie polityki, ograniczenie sfery wiary do przeżyć osobistych. W następstwie takiego podejścia przyjmuje się dopuszczenie tych instytucji co najwyżej do kształtowania moralnych postaw wier-nych.

Podejście drugie – ujmowane pojęciem „fundamentalizmu religijnego” – prowadzi do udzielenia instytucjom religijnym dominującego w sferze publicznej wpływu na przebieg życia społeczno-gospodarczo-przyrodniczego. Jest ono oparte na głoszeniu przekonania, że tylko te instytucje zapewniają pełen dostęp do PRAWDY, warunkującej poprawne życie i prawdziwy rozwój człowieka.

Współcześnie oba te podejścia stają się niewłaściwe. W wyniku rozwoju nauki i techniki – oraz związanego z tym wzrostu bezwładności struktur społeczno-gospodarczych – światowa społeczność znalazła się w jakościowo nowym stanie uwarunkowań życia (stanu środowiska, dostępności zasobów, i in.). Zmiany w tych uwarunkowaniach zachodzą obecnie na tyle szybko, że niezbędne stało się wyprzedzające względem nich podejmowanie działań adaptacyjnych. Ponadto przekroczona została zdolność przyrody do samoodtwarzania jej postaci w sposób zgodny z potrzebami życia człowieka.

Ten nowy stan to Stan Zmian i Ryzyka. Dotychczasowe metody ludzkiego funkcjonowania, lub inne formy życia (stosunki społeczne, aksjologia, ekonomika, technika, infrastruktura, i in.), wypracowane dla innych aniżeli aktualne uwarunkowań życia, ulegają moralnej degradacji, czyli przestają być czynnikiem nadal podtrzymującym życie. A zatem także metody działań – np. lecznicze, budowlane, obronne, itp. – wypracowane dla innych uwarunkowań środowiskowych, przestają być skuteczne. Również nieskuteczne stają się korygowanie tych metod *post factum*, czyli dopiero po praktycznym stwierdzeniu degradujących je zmian w uwarunkowaniach życia.

W Stanie Zmian i Ryzyka, zmiany w uwarunkowaniach życia trzeba zatem przewidywać i z takim wyprzedzeniem podejmować dostosowywanie form życia względem tych zmian, aby zakończenie procesu adaptacji odpowiadało pojawieniu się tych nowych uwarunkowań. Ponadto przy tym przewidywaniu trzeba być poznawczo skromnym, gdyż przewidywania te będą zawsze obarczone błędem poznawczym. Stąd też i działania dostosowawcze będą nieuchronnie obarczone ryzykiem błędu na skutek braku pełnej wiedzy o nadchodzących – częstokroć chaotycznych lub katastroficznymi – zmianach w uwarunkowaniach życia i kompleksowych skutkach działań (a zatem także konieczność zapewniania coraz to większej elastycz-

gue and cooperation. And this requires friendly, broadscale and innovative cooperation for the common interest between lay and religious organizations.

Here I will undertake an evaluation of the social teachings of John Paul II in light of the systemic and cybernetic knowledge necessary to adapt social and economic life to the State of Change and Risk. Seen from this perspective, the Pope's work in this field should be perceived as a dialogue-based contribution to the adjustment of global social relations to the realities of the State of Change and Risk.

The leading thought in John Paul II's teachings is the attainment of civilizational change that would enable common good/common interest axiology – understood as the global and local coordination of individual interests with the needs of society and the environment – to act as the guiding force in social and economic life⁹. This means that to meet the demands of the State of Change and Risk, our contemporary, social-Darwinism-based civilization would have to change into an ecohumanistic civilization – Civilization of Life and Love.

Ecohumanism is a partnership-based cooperation for the common good of all people (rich and poor, from countries highly developed and developing), their descendants, and natural environment – commonly supported by science and high technology, as well as information culture¹⁰.

The conclusion that arises is that religious institutions must become part of a well-organized, common-good-based global homeostat, i.e. multi-level control system taking care of the life and development of local and world society. Religion needs neither to be "banned to the naves", nor does it have to be "fundamentalistic" – it only needs to show the will for partnership and cooperation in steering/controlling and protecting of social life and development.

1. "The natural system" theory in recognizing the global crisis causes and essence

Of particular importance for building a social, economic and environmental control system – answering to the demands of the State of Change and Risk – are A. P. Sage and J. W. Forrester's (Sage, 1977; Forrester, 1995, 1998, Michnowski, 2006, 2007, 2009c) postulates to support defense and development policy by computer simulations of large-scale eco-social systems. In order for this to

⁹ A more precise definition of common interest as a factor in evaluating the effects of human activity can be found in: WCED, 1987. According to this approach activity for the common interest should benefit both the active subject and the social and natural environment.

¹⁰ Notion „information”, see: Wiener, 1961, 1971; Michnowski, 1995, 2006, 2007.

ności oraz gromadzenia rezerw zasobów intelektualnych i materialnych niezbędnych dla przewyższenia zagrożeń odpowiednio wcześniej nie rozpoznanych).

W tej jakościowo nowej sytuacji **głównym kryzysogennym czynnikiem** staje się **moralna degradacja** form życia do niedawna poprawnych, lecz już niezgodnych z nowymi uwarunkowaniami życia. Eliminowanie negatywnych jej skutków wymaga dalszego rozwoju nauki i techniki, co z kolei, wraz z dalszym wzrostem tempa zmian w uwarunkowaniach życia, intensyfikuje natężenie tej moralnej degradacji i wymusza zwiększanie dalekowzroczności w kształtowaniu polityki.

Skuteczność sterowania procesem życia światowej społeczności, w tym przewidywania zmian w uwarunkowaniach życia oraz eliminowania negatywnych ich następstw wymaga, aby nie pomniejszać, lecz wykorzystywać i pomnażać istniejący potencjał intelektualny oraz wiedzę zgromadzoną przez ludzkość i bieżąco odwzorowującą szybko zmieniającą się rzeczywistość.

W świetle cybernetyki rozwoju, omówiony powyżej **kryzys globalny** – trwający co najmniej od ok. 1970 r. – **jest skutkiem braku właściwej koordynacji społecznego procesu pracy w wyniku niedostosowania homeostatu światowej społeczności do życia w Stanie Zmian i Ryzyka**, a wraz z tym, jej krótkowzroczności i niskiej elastyczności oraz dominującej, moralnie zdegradowanej egoistycznej aksjologii.

Aby w tej nowej sytuacji skutecznie działać na rzecz podtrzymywania życia i rozwoju człowieka, trzeba (i obecnie można) odrzucić socjaldarwinistyczny egoizm na rzecz partnerskiej współpracy ukierunkowanej na dobro wspólne/wspólny interes całej światowej społeczności. Jest to niezbędne aby zarazem być w stanie „dawać” środowisku więcej aniżeli się zeń „bierze”, co stanowi obecnie niezbędny warunek kontynuowania rozwoju.

Współcześnie konieczne się stało doprowadzenie do globalnej obronno-rozwojowej współpracy z wykorzystywaniem możliwie całego cywilizacyjnego dorobku ludzkości. Ten dorobek zawarty jest nie tylko w świeckiej wiedzy naukowej i empirycznej, technicznej oraz politycznej, lecz także w odwzorowującej rzeczywistość wiedzy pozyskiwanej, wypracowanej i gromadzonej przez różnorodne instytucje religijne, zwłaszcza w postaci wiedzy przydatnej w sterowaniu społecznym (Fides et ratio, FER, p. 8; Capra, 1987).

W Stanie Zmian i Ryzyka niezbędna jest zatem szeroka i na dobro wspólne ukierunkowana – sterownicza oraz poznawczo-innowacyjna – współpraca organizacji świeckich i religijnych.

W niniejszym artykule przedstawiam wyniki oceny – dokonanej przez pryzmat wiedzy systemowej/cybernetycznej – wybranego dorobku katolickiego nauczania społecznego, przydatnego w prze-

work, politicians and those responsible for the simulations must (in Sage's and Forrester's opinion) get the access to knowledge about the fundamental characteristics of social and economic systems (Sage 1977; Forrester, 1995).

In the course of their development system theory and cybernetics have produced many reality models which help us to evaluate the usefulness of various proposed civilizational changes.

The following models as especially suited to evaluate the social teachings of John Paul II:

- L. von Bertalanffy's open, homeostatic system which draws its energy (in larger sense¹¹) from the environment and subsequently employs it to sustain itself and the environment (Bertalanffy, 1952);
- L. von Bertalanffy's general, dynamic and oscillating system based on feedbacks between all its elements (Bertalanffy, 1968).
- M. Mazur's autonomous system featuring a homeostat which transforms the flow of information and energy into the system activity that sustains it (Mazur, 1969, 1999);
- L. Laszlo's natural system (Laszlo, 1972).

I have used all above models in building *System of Life* conceptual model of reality (Michnowski, 1994, 1995, 2006, 2007).

I will limit myself – in this text – only to the "natural system", which I consider especially well-suited for subject at hand. The natural system offers a precise description of the structure and functioning of its homeostat – i.e. the multi-levelled mechanism steering the system's life processes.

The natural system is a development on L. von Bertalanffy's open systems and "general system" theories and strives to adapt them to the needs of individual and collective life. The natural system is hierarchic in structure. In this model natural systems include living organisms, communities, and other forms of collective life (therefore human-beings consciousness is an important element of the global homeostat).

A natural system's life depends on the quality and condition of its environment and its ability to get energy from it, transform it by work into means that sustain its life and development, and emit it back to the environment. If the form of thus re-emitted energy answers the needs of other natural systems co-forming the environment, we will witness the emergence of a mutual life-supporting system consisting of the natural system and the environment.

A natural system's impact on the environment is the cause of the environment change, which in turn is changing the form of the energy which the system can draw from the environment. Thus, in order to be able to sustain itself and develop, the

zwyciężaniu globalnego kryzysu. Oceniam zwłaszcza przydatność modernizacyjnych zaleceń Jana Pawła II.

W świetle tej analizy powyższy dorobek powinno się traktować jako dialogowy wkład w przekształcanie światowych stosunków społecznych, zgodny z wymogami życia i rozwoju w Stanie Zmian i Ryzyka. Powinien on być zatem wnikliwie przemyślany i uwzględniony przy wypracowywaniu przeciwdziałań obecnemu kryzysowi.

Myślą przewodnią nauczania Jana Pawła II jest doprowadzenie do przemiany cywilizacyjnej, umożliwiającej powszechne kierowanie się w działalności społeczno-gospodarczej aksjologią dobra wspólnego, a w ślad za tym ukształtowanie Cywilizację Życia i Miłości. A więc – w miejsce socjaldarwinistycznej selekcji, poprzez śmierć słabszych – ekohumanistyczna współpraca na rzecz wspólnego rozwoju, a wraz z tym jakościowo nowa selekcja: preferująca aktywność podtrzymującą życie ludzi i przyrody. A także zdolność do solidarnego wspomagania społeczności w rozwoju opóźnionych, stwarzania im możliwości osiągnięcia pełni zdolności twórczych.

Ekohumanizm, to partnerskie współdziałanie dla dobra wspólnego – wszystkich ludzi (bogaty i biedny, społeczności wysoko rozwiniętych i w rozwoju opóźnionych), ich następców oraz środowiska przyrodniczego – powszechnie wspomagane nauką i wysoką techniką oraz kulturą informacyjną¹².

Podstawowy wniosek z tych systemowych badań dotyczy konieczności – dla trwałego przezwyciężenia obecnego kryzysu – radykalnego usprawnienia homeostatu światowej społeczności, dostosowania go do Stanu Zmian i Ryzyka, w tym ukształtowania edukacyjnych, etycznych i informacyjnych podstaw polityki i gospodarki *sustainable development* tej społeczności. W tym celu wskazane jest wbudowanie kierujących się dobrem wspólnym instytucji religijnych w ten globalny system obronno-rozwojowego sterowania procesem życia światowej i lokalnych społeczności, jak również kształtowania środowiska przyrodniczego. A więc ani „religia do kruchty”, ani też nie „religijny fundamentalizm”, lecz partnerskie, na rzecz trwałego rozwoju światowej społeczności, współdziałanie *sacrum* i *profanum*.

¹² Kultura informacyjna (w węższym znaczeniu): wiedza o (m.in. synergetycznych) właściwościach i metodach tworzenia oraz wykorzystywania informacji i innych informacyjnych środków wspomagania życia i rozwoju (Wiener 1961, 1971, Sage, 1977, Michnowski, 1990, 2006, 2009). Bez tej wiedzy oraz wysoko rozwiniętej techniki informacyjnej wspomagających politykę nie można uzyskiwać podstawowego w zrównoważonym rozwoju efektu przewyższania pozytywnymi negatywnych skutków działań, czyli aby więcej „dawać” aniżeli się „bierze”.

¹¹ Energy in larger sense: wave and substantial form, see: Wiener, 1961; Bogdanski, 1985.

system will have to gradually adjust its structure (and life forms)¹³ to the changing environment. Moreover, in order for the system's impact on the environment to be life-sustaining, the changes in its structure will have to take account not only the system's life needs but also the life needs of the environment. This means that the system will have to be gradually reconstructed until its functioning fully answers both its own needs and those of the constantly-changing environment. Only "young" systems with little destructive impact on the environment can allow themselves to function and develop without taking into account environmental needs. Therefore, a "mature" natural system capable of sustaining itself and its growth will have to have an adequately-constructed homeostat. In the natural system the homeostat consists of two complementary control subsystems: one progressive (Cybernetic I), the other conservative (Cybernetic II). The progressive mechanism's main task is adjusting the system to the changes in its life conditions. Preventing errors in these adjustments is the main purpose of the conservative mechanism. Both control subsystems must work well if the homeostat is to fulfill its defense and developmental functions. The homeostat's structure depend on the system's current life conditions, hence radical changes in these conditions will call for equally radical reconstruction of the homeostat.

2. Society prepared for life in the State of Change and Risk

In discussing the homeostat let's focus on one kind of natural systems: societies, especially those functioning in (and determined by) social and natural environment in which rising science and technology has led to rapid change. The pace in which this change takes place depends on a society's and its environment's scientific and technological advancement. The faster the changes, the more human wisdom and work is needed to adjust human life forms to new life conditions.

At the same time, a society's scientific, technological and organizational advancement considerably determines its inertia level. The conclusion is that the pace of environmental change influences the functioning of the homeostat, which must also adjust to scientific and technological progress. An important element of such adjustments is axiology, thanks to which societies are able to undertake adequate individual and collective defense/developmental measures in both the public and economic spheres.

If the environmental changes take place very slowly the conservative control subsystem domina-

1. „System naturalny” jako pomoc w diagnozowaniu kryzysu globalnego

Szczególne znaczenie dla ukształtowania – zgodnego z wymogami Stanu Zmian i Ryzyka – globalnego systemu sterowania procesem życia społeczno-gospodarczo-przyrodniczego ma zgłaszany przez J.W. Forreстера postulat wspomagania polityki metodami symulacji komputerowej wielkich systemów ekospołecznych (Forrester, 1995, 1998). Aby to wspomaganie było skuteczne niezbędne jest zapewnienie – politykom i naukowcom prowadzącym wspomagające ich badania symulacyjne – dostępu do wiedzy odzworowującej istotne właściwości systemów społeczno-gospodarczych lub systemów ekospołecznych (Sage, 1977; Michnowski, 1995, 2006, 2009; Haliniak, 2008).

Według A. P. Sage'a skuteczność współczesnej polityki uwarunkowana jest nie tylko komputerowym symulacyjnym badaniem konsekwencji politycznych zamierzeń i dokonań, lecz także posiadaniem modelu koncepcyjnego, odwzorowującego podstawowe właściwości obiektów przekształcanych polityką oraz realizacyjne ograniczenia. Natomiast J.M. Bocheński zaproponował jako jakościowo nową metodę poznawczą, metodę budowy teorii aksjomatycznej z wykorzystaniem adekwatnej do rzeczywistości wiedzy filozoficznej¹⁴.

W ramach teorii systemów i cybernetyki zbudowano już cały szereg modeli koncepcyjnych rzeczywistości spełniających co najmniej częściowo poznawcze wymogi Forreстера i Sage'a. Za takie modele, szczególnie przydatne w przewidywaniu globalnego kryzysu, proponuję m.in. uznać:

- system otwarty ze zdolnością homeostazy (Bertalanffy, 1952), pozyskujący ze środowiska szeroko rozumianą energię, wykorzystywaną następnie do podtrzymywania życia i rozwoju tego systemu oraz środowiska;
- system ogólny – dynamiczny, oscylacyjny, którego wszystkie elementy związane są wzajemnie sprzężeniami zwrotnymi (Bertalanffy, 1968);
- system autonomiczny (Mazur 1969, 1999), wyposażony w homeostat sterujący przekształcaniem dopływającej do systemu szeroko rozumianej informacji oraz energii, w działania podtrzymujące jego stabilność/życie;
- system naturalny (Laszlo, 1972) wyposażony w dwa homeostatyczne podsystemy: progresywny i konserwatywny;
- a także opracowany przeze mnie, z zastosowaniem wyżej wymienionej, aksjomatycznej metody Bocheńskiego, syntetyzujący powyższe modele koncepcyjny model o nazwie *System Życia* (Michnowski, 1994, 1995, 2006, 2007).

¹³ Forms of life (life-forms): social relations, axiology (dominant values), economics, technology, diet, medicine, infrastructure, etc.

¹⁴ Metodę tę J.M. Bocheński przedstawił w latach 80. w cyklu audycji telewizyjnych TVP2.

tes. In such cases its task is to sustain and multiply society's best-tested life forms and prevent "risky" experimentation. However, if life conditions change at a rapid pace – as they do in the State of Change and Risk – it becomes necessary to radically strengthen the progressive control subsystem – and for both subsystems to work and cooperate well. The progressive control subsystem's main tasks are:

- monitoring the changes taking place in society's internal and external life conditions;
- and developing and executing projects aimed at reconstructing social structures and/or other life forms, including the society's dominating axiology, according to changing life conditions.

Another important task for the progressive control subsystem (and vital for modernization) is the critical evaluation of the social and environmental effects of society's continuation in its present form and structures.

The conservative subsystem's main job is to keep society's life processes in order by:

- evaluating projected social changes and their effects;
- preventing harmful change in society's structure and life processes.

Many elements of societies (people, organizations) can fulfill homeostatic functions, which are not the sole domain of a society's "centre". Thus, in the State of Change and Risk excessive centralism resulting in society's inflexibility, short-sightedness and inertia may bring on the crisis. The faster the pace of environmental change, the more of these people and organizations should feel able and obligated to fulfill the partly controlling function of sustaining the society-environment system.

Let us note that the State of Change and Risk call for radical reconstruction of the progressive control subsystem. The trial-and-error method and "well-tested models" are good enough to modernize social systems in a slow-changing environment as it was possible to pull back from solutions which praxis showed to be bad – nowadays are obsolete.

In the State of Change and Risk with their high inertia, however, the main modernization task is monitoring and averting oncoming threats and other changes in life conditions and the timely adjustment of social life forms to them. Moreover, where slow change and a surplus of environmental life resources allow homeostatic activity to be determined by a selfish axiology favouring that what is most successful in accessing the resources, the State of Change and Risk require an axiology founded on common interest (understood as combining personal and group interests with those of the social and natural environment). Here the relative shortage of life resources must be compensated by partnership cognition and innovative cooperation. This is a pre-condition for society to cope with its progressive control functions in the State of Change and Risk.

Za pomocą tych modeli można wspomagać kształtowanie polityki obronnej lub rozwojowej poszczególnych społeczności, a także określać wystąpienie potrzeby i generalny sposób dokonania przemiany cywilizacyjnej.

W dostosowywaniu homeostatu światowej społeczności do Stanu Zmian i Ryzyka szczególnie przydatnym może być model o nazwie „system naturalny”, spójny z konceptualnym modelem *System Życia*. Model ten uszczegółowia budowę i sposób funkcjonowania homeostatu, czyli wielopoziomowego systemu sterowania procesem życia dowolnej postaci systemu życia (organizmu biologicznego, ekosystemu, organizacji naukowo-wytwórczej, społeczeństwa, cywilizacji i in.). Poprawnie ukształtowany homeostat powoduje, że system życia posiada zdolność obrony życia i rozwoju, oraz podtrzymującej wzajemne życie kooperacji ze środowiskiem, a więc nie jest on prymitywnym systemem typu: bodziec – reakcja.

Model „system naturalny” stanowi – dostosowujące do systemów życia indywidualnego i zbiorowego – rozwinięcie opracowanych przez L.von Bertalanffy'ego zarysu teorii systemów otwartych oraz „systemu ogólnego”. System naturalny ma budowę hierarchiczną. Wszystkie elementy układu: system naturalny – środowisko, są współzależne. Poszczególne systemy naturalne są elementami większych całości będących także systemami naturalnymi.

Życie systemu naturalnego/systemu życia uwarunkowane jest życiem oraz odpowiednią postacią i jakością środowiska. Jest ono uzależnione od zdolności takiego systemu do pozyskiwania ze środowiska szeroko rozumianej energii (o postaci substancjalnej lub falowej – Bogdański, 1985) i przetwarzania jej pracą w sposób podtrzymujący życie i rozwój danego systemu, a następnie emitowania tak przetworzonej energii do środowiska. Gdy postać tej emitowanej do środowiska energii będzie zgodna z potrzebami życia innych systemów naturalnych stanowiących środowisko, wówczas będzie występowało wzajemne wspomaganie życia w układzie: system naturalny – środowisko. O zdolności do pozyskiwania ze środowiska energii zgodnej z potrzebami życia systemu oraz – zgodnego z potrzebami życia środowiska – zwrotnego jej emitowania do środowiska, decyduje struktura systemu, w tym odpowiednia postać jego homeostatu.

Oddziaływania systemu naturalnego na środowisko powodują nieodwracalne zmiany w środowisku. W ślad za tym musi następować odpowiednia – zapewniająca ultrastabilność systemu życia – adaptacyjna przebudowa struktury systemu życia (w tym jego form życia). Ta przebudowa musi uwzględniać nie tylko potrzeby życia danego systemu (czyli zapewniać zgodność form jego życia z postacią energii dostępnej mu w środowisku), lecz także potrzeby życia środowiska. Jedynie system „młody”, o znikomej sile destrukcyjnego oddzia-

When change is slow, all you need to do, in case that a newly-introduced life form is harmful, is "renew" society by diverting it from the undesired novelties and setting it back on its previous tracks. In the State of Change and Risk such situations require carrying on the modernization processes that can adapt society to its new life conditions with simultaneous improving of the homeostat and correcting the applied modernization methods. Hence, improvements of the homeostat according to its inertia level and the pace of environmental change is important for the successful modernization of society.

In well-organized societies capable of life in the State of Change and Risk the steering functions of the progressive and conservative control subsystems need not be permanently linked to specific institutions or structures. For instance, an institution or organizational unit, functioning as a progressive control subsystem, can be replaced by another institution or organizational unit when it ceases to be an effective modernizer. Also possible is dual functioning, with one organizational unit temporarily functioning as a progressive and conservative control subsystem. We may assume that, since the emergence of leftwing movement, progressive and conservative functions in European societies were realized by religious institutions – mainly the Catholic Church – as the conservative control subsystem, and the broadly-understood leftwing, which functioned as the progressive control subsystem. We can also say that the downfall of real socialism was caused by the malfunction of the European socialist bloc's homeostat. Obviously the leaders of this leftist, overcentralized and inert so-called "Real Socialism" community did not realize the need for an effectively-functioning conservative control subsystem. Neither it was able to develop its science and technology to a level enabling the progressive control subsystem to function effectively in the State of Change and Risk.

We may add that world society has not been able up to now to solve this strategic problem: to build the State of Change and Risk compatible progressive control subsystem (among others with the help of Sage's and Forrester's guidelines) and a similar conservative control subsystem enabling critical assessment of planned modernization project and capable of partnership and cooperation in their successful execution.

3. The teachings of John Paul II in the light of the development cybernetics

3.1. The Catholic Church as an element of world society's homeostat

From the cybernetics point of view the Catholic Church is an important element of world society's homeostat. In fact, the church is a social control

ływania na środowisko może chwilowo – do uzyskania dojrzałości – żyć i rozwijać się bez uwzględniania potrzeb życia środowiska. Natomiast system „dojrzały” musi ukształtować zdolność kierowania się dobrem wspólnym: własnym i środowiska. Zatem „dojrzały” system życia, aby był zdolny do obrony swego życia i rozwoju, musi posiadać homeostat odpowiednio ukształtowany, zgodny ze stanem środowiska, określającym uwarunkowania jego życia. Gdy uwarunkowania te ulegają radykalnej zmianie, pojawia się również konieczność radykalnej adaptacyjnej przebudowy zarówno homeostatu, jak i całej struktury, systemu.

W ujęciu modelu „system naturalny”, omawiany homeostat powinien składać się z dwu wzajemnie uzupełniających się sterowniczych układów: **progresywnego**, oraz **konserwatywnego**. Dostosowywanie struktury – w tym form życia, systemu życia – do nieuchronnie zachodzących zmian w uwarunkowaniach jego życia, to podstawowe zadanie układu progresywnego. Natomiast niedopuszczanie do błędnego przekształcania tej struktury, to podstawowe zadanie układu konserwatywnego.

Spełnianie przez homeostat jego obronno-rozwojowej funkcji wymaga sprawnego funkcjonowania obu tych układów: zarówno progresywnego, jak i konserwatywnego. Niedorozwój, co najmniej jednego z nich, podważa szanse życia i rozwoju systemu.

Oczywistym warunkiem sprawnego funkcjonowania obu powyższych układów jest zdolność dokonywania poprawnych adaptacyjnych przekształceń. Zdolność ta jest uzależniona od dostępności wiedzy, zarówno sterowniczej, jak i m.in. o zmianach w uwarunkowaniach życia i konsekwencjach działań dostosowawczych. A także od mocy sprawczej dostępnej systemowi sterowania, a niezbędnej dla wpływania na sposób funkcjonowania systemu życia/społeczeństwa.

2. Społeczeństwo zdolne do życia w Stanie Zmian i Ryzyka

Trwałe przewyciężenie globalnego kryzysu wymaga dostosowania infrastruktury światowej społeczności – w tym jej homeostatu – do życia w Stanie Zmian i Ryzyka.

Stan Zmian i Ryzyka powstał w wyniku rozwoju nauki i techniki oraz wzrostu intensywności aktywności społeczno-gospodarczej. Towarzyszył temu (i nadal towarzyszy) wzrost organizacyjnej bezwładności oraz tempa zmian w uwarunkowaniach życia. Spowodowało to utratę zdolności dostosowywania form życia światowej społeczności do nowych uwarunkowań życia głównie metodą naddaną (*post factum, feedback*), czyli dopiero po praktycznym stwierdzeniu pojawienia się tych nowych uwarunkowań.

Określmy przeto wymagania jakie powinien spełniać homeostat światowej społeczności, aby był

system which employs an information network based on the confessional, hierarchy and the ambo as well as a multitude of monastic, educational and scientific organizations which gather knowledge *inter alia* about social steering and pass it on from generation to generation (together with acceptance of the system by its believers) to regulate and influence human behaviour.

It may be assumed that the Catholic Church began to adjust its doctrines to the world's technological progress already in 1891 with Leo XIII's encyclical *Rerum novarum*. Already this early document appealed to the main players in social and economic life to abandon socially unjust relations: *some opportune remedy must be found quickly for the misery and wretchedness pressing so unjustly on the majority of the working class: (...) working men have been surrendered, isolated and helpless, to the hardheartedness of employers and the greed of unchecked competition* (*Rerum Novarum* – RN, p. 3).

Rerum novarum also defines the principle of justice: *law of justice (...) which ordains that each man shall have his due* (RN, p. 33), as well as: *the rich must religiously refrain from cutting down the workmen's earnings, whether by force, by fraud, or by usurious dealing* (RN, p. 20).

Paul VI also judged reforms of unjust social relations and proposed: *This duty (...) 1) mutual solidarity — the aid that the richer nations must give to developing nations; 2) social justice (...); 3) universal charity — the effort to build a more humane world community, where all can give and receive, and where the progress of some is not bought at the expense of others* (*Populorum Progressio* – PP, p. 44).

The social teachings of John Paul II offered a unique development of the Catholic Church social postulates, appearing at a time when the European socialist community's control system was beginning to show strong signs of defense and developmental inefficiency.

John Paul II's main postulate was building a Civilization of Live and Love (Jan Paweł II, 1994) and he was very precise in his definition of "love". The Pope tied love to the duty to work together for mutual development: *the commandment "You shall not murder" becomes a call to an attentive love which protects and promotes the life of one's neighbour* (*Veritatis Splendor* - VS, p. 15).

The appeal for the construction of a Civilization of Life and Love can be interpreted as one more postulate to abandon the current deadly social-Darwinistic methods of stimulating social and economic growth (deadly rivalry, elimination of the weak) for methods founded on cooperation for the common interest in keeping with humanity's natural ability to build in joint effort.

Below I present the results of a study of chosen fragments of John Paul II's teachings focusing on

on zdolny w Stanie Zmian i Ryzyka, do spełniania jego podstawowej, sterowniczej, obronno-rozwojowej funkcji.

Zauważmy, że czym wyższe tempo omawianych zmian, tym większe natężenie moralnej degradacji form życia. Potrzeba zatem więcej mądrej, sprawnie doinformowanej, na dobro wspólne ukierunkowanej – poznawczej i innowacyjnej – ludzkiej pracy i współpracy, aby eliminować negatywne tego konsekwencje, dostosowując formy życia człowieka do coraz szybciej zmieniających się uwarunkowań jego życia.

Ponadto poziom rozwoju nauki i techniki (w tym organizacji) ma istotny wpływ na bezwładność społeczeństwa, czyli okres czasu od pojawienia się potrzeby przebudowy jego form życia do momentu dostosowania tych form do nowych uwarunkowań życia. A zatem przy pewnym poziomie rozwoju nie wystarcza proste *post factum* innowacyjne reagowanie względem już zaszłych zmian w uwarunkowaniach życia. Konieczna się staje adaptacja jakościowo nowa – *ante factum* – *feedforward*.

Spełnienie powyższego nowego wymogu życia w Stanie Zmian i Ryzyka wymusza dokonanie radykalnej zmiany w stosunkach międzyludzkich. Konieczne stają się: ekohumanistyczne współdziałanie, troska o słabszych i kooperacja w miejsce wyniszczającej socjoróżnorodność egoistycznej, śmiercionośnej socjal-darwinistycznej rywalizacji. Kooperacja ta powinna umożliwić, aby występujący obecnie – jako przejaw globalnego kryzysu – względny niedobór zasobów życia (w tym degradacja środowiska przyrodniczego) można było eliminować partnerskim, na dobro wspólne ukierunkowanym, poznawczo-innowacyjnym współdziałaniem, a nie poprzez fizyczne – na przykład metodą „zerowego wzrostu”¹⁵ – eliminowanie konkurentów do tych źródeł zasobów.

¹⁵ Problem zagrożenia przewyciężaniem kryzysu globalnego metodą „zerowego wzrostu” omawiam m.in. w: Michnowski, 1995, 2006, 2009b. Pewną formę realizacji tej metody, patrz rys. 8 w: Forrester, 1995, a także Fey, 2001. Polityka „zerowego wzrostu” stanowi w istocie powtórzenie hitlerowskiej polityki „Lebensraum” dla „nadludzi”, poprzez fizyczne eliminowanie „podludzi”. Na przewyciężanie tego kryzysu metodą „zerowego wzrostu” m.in. wskazywałyby:

- (1) towarzyszące wielkiej po 1970 r. ekspansji kapitalizmu spekulacyjnego (Chomsky) szybko postępujące społeczne rozwarstwienie, w tym powstawanie w państwach post-socjalistycznych finansowych potęg oligarchicznych, nieuzasadnionych ich ekospołecznie użyteczną pracą;
- (2) eliminowanie w Peryferiach wraz z Konsensusem Waszyngtońskich obronnych i rozwojowych zdolności administracji państwowej (Bojarski, 2009);
- (3) znaczne intensyfikowanie zbrojeń, m.in. w USA po 2001 roku (Bielewicz, 2009), jak również technik inwigilacyjnych;
- (4) a także stwierdzenie Angeli Merkel co do konieczności odejścia od polityki „zerowego wzrostu” – patrz: Merkel, 2007.

their role in the construction of a world society adapted to the State of Change and Risk¹⁶.

3.2. John Paul II's contributions to improving world society's social relations and control system

3.2.1. Towards a Civilization of Life and Love

John Paul II's social teachings stemmed from his timely recognition of the "signs of the times" and resulting conclusion, that contemporary human existence was threatened by continued selfishness in social relations which were disturbing *development of the whole human being and of all people* (Sollicitudo rei socialis – SRS, p. 30).

John Paul II postulated the formation of new social model, axiologically based on common good/common interest and therefore beneficial to all society, not only its chosen part. Hence his often repeated strategic advice to abandon selfishness for common good axiology and global cooperation supplemented by visions of a social and economic system capable of such axiological change¹⁷.

The Pope cautioned, that the continuation of egotistical social relations and instrumental treatment of broad human groups is leading to global-scale social, economic or environmental disaster. If we want to overcome the present global crisis we will have to abandon our conflicts and quarrels and pool our forces for the common interest: *in today's world, including the world of economics, the prevailing picture is one destined to lead us more quickly towards death rather than one of concern for true development which would lead all towards a "more human" life* (SDS, p. 24) (...) *We are all called (...) to face the tremendous challenge (...) a world economic crisis, a war without frontiers, without winners or losers* (SRS, p. 47).

John Paul II's words not only confirmed the existence of a worldwide crisis threatening with global social, economic and environmental disaster – the Pope also pointed at ways in which it could be averted: *the good (...) and the happiness (...) cannot be obtained without (...) renouncing of personal selfishness. (...) Today (...) people are realizing that they are linked together by a common destiny, which is to be constructed together, if catastrophe for all is to be avoided* (SRS, p. 26). Thus, instead of stubbornly adhering to the now destructive "eye for eye" principle we need "forgiveness and reconciliation" to help further partnership and cooperation (Jan Paweł II, 2001, 2004; Benedykt XVI 2008d, 2009).

Crucial for the postulate to *construct together* was the recognition of human labour as a co-forming element of divine creation: *man (...) shares*

Socjal-darwinistycznym pomniejszaniem liczebności światowej społeczności nie można eliminować negatywnych konsekwencji omawianej moralnej degradacji.

Rozwój nauki i techniki dokonywany w ramach prymitywnej, egoistycznej aksjologii doprowadza nie tylko do zagrożenia życia słabszych społeczności, lecz także do postępującej degradacji środowiska przyrodniczego. Przy pewnym poziomie rozwoju nauki i techniki, a wraz z tym wzrostu zewnętrznej destruktywności światowej społeczności, pojawia się konieczność rozciągnięcia troski o kondycję życia nie tylko na środowisku społeczne społeczności wysoko rozwiniętych, lecz także na środowisko przyrodnicze światowej społeczności (Michnowski, 1995, 2006, 2009a). Stąd konieczność poszerzenia aksjologicznej zasady dobra wspólnego o „zieloną, ekologiczną troskę”, co ujmując pojęciem ekohumanizmu.

Zauważmy, że w warunkach narastania deficytu zasobów naturalnych oraz postępującej degradacji środowiska przyrodniczego istotnym **sposobem socjal-darwinistycznego eliminowania konkurentów do źródeł zasobów życia, jest niszczenie ich homeostatów**, a wraz z tym pozbawianie zdolności obronnych tych słabszych społeczności (Mazur, 1969).

Istotnym wymogiem dostosowania homeostatu światowej społeczności do Stanu Zmian i Ryzyka jest odpowiednia zmiana aksjologii stanowiącej podstawę podejmowania odpowiednich obronnych lub rozwojowych indywidualnych i zbiorowych działań społeczno-gospodarczych. W miejsce dotychczasowej – adekwatnej do niskiego poziomu rozwoju nauki i techniki – socjal-darwinistycznej aksjologii egoistycznej, niezbędna się stała aksjologia ekohumanistyczna, czyli aksjologia dobra wspólnego wszystkich ludzi poszerzona o troskę o środowisko przyrodnicze.

Powyższa przemiana aksjologiczna to istotny warunek zapewnienia odpowiedniego dostępu do niezbędnej w Stanie Zmian i Ryzyka wiedzy zarówno dla potrzeb prognostycznych jak i innowacyjnych. W warunkach dominacji aksjologii egoistycznej ta wiedza jest zazwyczaj społecznie niedostępna, rozproszona – znajduje się bowiem w indywidualnym lub grupowym posiadaniu i służy do socjal-darwinistycznego „wzrostu kosztem środowiska”. To także warunek wysokiej efektywności aktywności poznawczo-innowacyjnej, a także elastyczności wspólnotowych działań obronno-rozwojowych.

W społeczeństwie homeostatyczne funkcje pełnią liczne podmioty jego życia, a więc nie tylko sterujące nim Centrum, lecz także jego elita oraz różnorodne organizacje, jak również indywidualne – zwłaszcza intelektualnie samodzielne – osoby.

¹⁶ See also: Michnowski, 1999, 2005, 2005a, 2006.

¹⁷ The necessity of axiological change, *inter alia* see: Meadows, 1992, 2004; Schaff, 1993; Kołakowski, 1995.

by his work in the activity of the Creator (...) through work man not only transforms nature, adapting it to his own needs, but he also achieves fulfilment as a human being and indeed, in a sense, becomes "more a human being" (Laborem exercens – LE p.p. 9, 25). John Paul II's reminder that man was created in the image of God commands us to seek social relations enabling humans to work in humane – intellectual creative – conditions. This will allow to overcome the degradation of the social and natural environment and the mounting shortage of natural resources: *For this to happen, it is not enough to draw on the surplus goods which in fact our world abundantly produces; it requires above all a change of life-styles, of models of production and consumption, and of the established structures of power which today govern societies* (Centesimus annus – CA, p. 58).

The Pope's appreciation of human work was a sign of his protest against capitalism's treatment of the working population as "goods" or "tools" that can be freely discarded (banished into homelessness and unemployment) as soon as they lose their usefulness in multiplying capital. We ought to notice, that in Poland these wise John Paul II's thoughts were not included in program of systemic transformation from socialism to capitalism (Bojarski, 2009).

In His postulate to accompany Civilization of Life and Love by justice in social and economic life, John Paul II especially criticized neo-liberalism, which he called an ideology *favouring one portion of the citizens, namely the rich and prosperous, nor can it "neglect the other", which clearly represents the majority of society* (CA, p. 10). We ought to understand, that neo-liberalism in the time of global crisis means social-Darwinistic elimination of weaker societies, very probably in "zero growth" way (Forrester, 1995, Merkel, 2007, Michnowski, 2006, 2009b). The Pope opposed the neo-liberal approach to the free market and its mechanisms, especially the belief that the market will ultimately resolve all social and environmental ills. In John Paul II's belief building a Civilization of Live and Love should entail care for human life throughout its duration, *from conception to natural death* and care which – contrary to what is stubbornly propounded by neo-liberal media – should not focus solely on abortion and euthanasia. The Pope postulated protection not only of individual human life, but the lives of human groups, nations and other communities (Evangelium vitae – EV, p. 2, 3). Consequently, John Paul II also advocated respect for human rights and believed in the need for: *guarantees of untransferable human rights: to work, food, accommodation, health, education, social welfare, public participation, freedom of association and freedom of calling* (Jan Paweł II, 1998). The Pope's approval of the earlier-mentioned: *law of justice (...) which ordains that*

W Stanie Zmian i Ryzyka nadmierna centralizacja może być wystarczającą przyczyną kryzysu, będącego skutkiem niskiej elastyczności, a wraz z tym braku zdolności adaptacyjnej społeczeństwa. Nadmierna centralizacja powoduje nadmierną krótkowzroczność i bezwładność społeczeństwa. Zatem, czym wyższe tempo zmian w środowisku, tym większa ilość intelektualnie samodzielnych osób i społeczności winna być w stanie – i zobowiązana do – pełnienia tej podtrzymującej życie układu społeczeństwo – środowisko, współsterowniczej, homeostatycznej funkcji. Stąd także konieczność doprowadzania do naukowo-technicznej i etycznej dojrzałości społeczności z różnych przyczyn w rozwoju opóźnionych.

W ślad za powyższymi rozważaniami określmy podstawowe wymagania jakie współcześnie – w Stanie Zmian i Ryzyka – powinien spełniać homeostat światowej społeczności, aby był on zdolny do spełniania jego podstawowej, sterowniczej, obronno-rozwojowej funkcji. Warunkiem sprawnego funkcjonowania homeostatu jest bowiem zgodność jego funkcjonowania z aktualnym stanem uwarunkowań życia danej społeczności.

Na wstępie jednak omówmy sposób funkcjonowania tego homeostatu w sytuacji zmian wolno zachodzących w uwarunkowaniach życia społeczeństwa.

Podstawowym zadaniem homeostatu jest tu – dokonywane metodą nadążną, *feedback* – rozpoznawanie zmian, które już zaszły w uwarunkowaniach życia społeczeństwa i dopiero na tej podstawie dokonywanie odpowiednich zmian w sposobie jego funkcjonowania.

W sytuacji wolno zachodzących zmian i nadmiaru dostępnych w środowisku zasobów życia oraz przy niskim poziomie rozwoju społeczeństwa układ progresywny tego homeostatu mógł zatem funkcjonować jedynie intuicyjną metodą „prób i błędów” oraz „sprawdzonych wzorców”. Istniała wówczas zazwyczaj możliwość wycofania się z nowych rozwiązań, gdy praktyka nie potwierdziła ich poprawności. Dominującą rolę odgrywał tu układ konserwatywny. Jego zadaniem było podtrzymywanie sprawdzonych w praktyce form życia danej społeczności, a zarazem nie dopuszczanie do „ryzykownych” eksperymentów.

Istotną metodą podtrzymywania życia społeczeństwa w takiej sytuacji było osłabianie jego społecznego środowiska, przekształcanie go w „technikę” wspomagającą pozyskiwanie zasobów życia. Było to także pozbawianie go posiadanych zasobów lub wręcz fizyczne unicestwienie. Albo – przeciwdziałanie takim degradującym siłownikom ze strony agresywnych społeczeństw m.in. poprzez obronne integrowanie się z innymi, podobnie zagrożonymi społeczeństwami.

W Stanie Zmian i Ryzyka, a także narastania deficytu aktualnie dostępnych zasobów życia, radykalnie wzrasta rola i zadania oraz sposób funkcjo-

each man shall have his due (RN, p. 33), as well as his postulates to eliminate poverty, unemployment and homelessness means that economic growth should be accompanied by efforts to enlarge global society's intellectual potential and continue the dynamic rise of global science and technology. John Paul II believed that technological progress should be subordinated to the ethics: *The development of technology and the development of contemporary civilization, which is marked by the ascendancy of technology, demand a proportional development of morals and ethics* (Redemptor Hominis – RH, p. 15). In this the Pope repudiated all those strictly "ecological" environmental concepts which postulate to stop technological development and see technology (perceived as the "tool", not its faulty application forced by pathological and morally degraded social relations) as the main cause of all of today's threats. Therefore, John Paul II also opposed suggestions that peripheral societies should limit their economic activity, which would in fact mean creating "heritage parks".

The Pope saw today's selfish economy as the root of a deadly pathology hampering human development. He consistently advocated axiological change that would allow human creativity to take a bigger part in overcoming global crisis, and repeatedly criticized contemporary capitalism: *it is unacceptable to say that the defeat of so-called "Real Socialism" leaves capitalism as the only model of economic organization (capable of – L.M.) remedy (...) the unjust distribution of wealth and the poverty of the workers* (CA, p.p. 12, 35).

Instead of selfish economy the Pope recommended: *an economic system which recognizes the fundamental and positive role of business, the market, private property and the resulting responsibility for the means of production, as well as free human creativity in the economic sector* (CA, p. 42). Therefore: *to organize a solid economy which will direct the functioning of the market to the common good*. He warned: *Ownership of the means of production (...) becomes illegitimate (...) when it serves (...) to gain a profit which (...) is the result of (...) illicit exploitation, speculation or the breaking of solidarity among working people*. The Pope reminded: *private property (...) has a social function which is based on the law of the common purpose of goods, (...) is subordinated to their original common destination as created goods* (CA, p.p. 30, 43, 52).

In John Paul II's view building a "social economy" should entail a creative synthesis of the best achievements of capitalism and socialism: *Communism laid greater weight on the social sphere while capitalism is more individualistic. (...) there are "grains of truth" in (...) the socialist programme. (...) Supporters of capitalism will go to any pains to overlook communism's positives, whatever they might be – even the elimination of*

nowania homeostatu społeczeństwa. Ponieważ głównym czynnikiem destrukcji staje się tu moralna degradacja (do niedawna poprawnych form życia), przeto istotnym celem jego funkcjonowania staje się dalekowzroczne powodowanie permanentnej modernizacji. Oznacza to konieczność radykalnego wzmocnienia homeostatycznych mechanizmów *ante factum – feedforward*.

Zadaniem układu progresywnego jest tu:

- dokonywanie (warunkującej modernizację) krytycznej oceny konsekwencji dla społeczeństwa i środowiska kontynuowania wymuszonego aktualną jego strukturą (w tym formami życia) przebiegu procesu życia społeczeństwa (Forrester, 1998);
- doskonalenie informacyjnego systemu wyprzedzającego poznawanie skutków zmian zachodzących w wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowaniach życia społeczeństwa;
- oraz wypracowywanie z odpowiednim wyprzedzeniem projektów i przeprowadzanie obronno-rozwojowej przebudowy form życia społeczeństwa w sposób zgodny z nadchodzącymi zmieniającymi się uwarunkowaniami jego życia.

Natomiast zadaniem układu konserwatywnego jest przyczynianie się – z wykorzystywaniem wiedzy o konsekwencjach dotychczasowej polityki oraz nadchodzących zmianach w uwarunkowaniach życia – do poprawnego przebiegu procesu życia społeczeństwa, poprzez :

- dokonywanie ocen poprawności projektów i skutków modernizacyjnych zmian struktury społeczeństwa;
- niedopuszczanie do błędnej „restrukturyzacji” społeczeństwa.

Istotnym warunkiem sprawnego funkcjonowania oby tych sterowniczych układów jest adekwatna, ekohumanistyczna aksjologia oraz dostępność wiedzy, zwłaszcza o prawdopodobnych zmianach, w uwarunkowaniach życia oraz kompleksowych (także dla środowiska, w tym dalekosiężnych), skutkach podejmowanych działań.

W sytuacji zmian szybko zachodzących w uwarunkowaniach życia – w Stanie Zmian i Ryzyka – konieczne stało się radykalne wzmocnienie układu progresywnego oraz sprawne funkcjonowanie i współdziałanie obu powyższych sterowniczych układów. Przyczynić się do tego może – jak będę to wykazywał poniżej – instytucjonalne włączenie Kościoła Katolickiego w podtrzymującą życie i rozwój polskiej i światowej społeczności działalność publiczną, zwłaszcza kształtującą realnie ukierunkowane na dobro wspólne etyczne postawy i aktywność wiernych. Aby tę – dość kontrowersyjną, a w tym tekście podstawową – tezę uzasadnić, powróćmy do problemu różnic pomiędzy uwarunkowaniami życia.

W sytuacji wolno zachodzących zmian – gdy wprowadzane nowe formy życia społeczeństwa

unemployment and help to the poorest (Jan Paweł II, 1993). As we can see, John Paul II accentuated the need to ensure that the effects of economic activity conform with the common interest. Therefore He proposed: *a society of free work, of enterprise and of participation (...) is not directed against the market, but demands that the market be appropriately controlled by the forces of society and by the State, so as to guarantee that the basic needs of the whole of society are satisfied* (CA, p. 35).

John Paul II supported social justice and believed that it stimulate human creativity and activity: *Therefore: the principle task of the State is (...) harmonizing and guiding development (...) guarantee (...) security, so that those who work and produce can enjoy the fruits of their labours (...)*. He stated, that: *the spread of improper sources of growing rich and of easy profits deriving from illegal or purely speculative activities, constitutes one of the chief obstacles to development and to the economic order* (CA, p. 48).

According to John Paul II, for human development: *there is a (...) need for adequate interventions on the international level* (CA, p. 52).

John Paul II's critique of neo-liberal social relations was also directed against today's excluding form of globalism – pernicious globalization (CIA, 2000): *globalization must not be a new form of colonialism* (Jan Paweł II, 2001). Knowing that that globalization was unstoppable, John Paul II suggested its greater reorientation towards the common interest: *an ethically responsible globalization capable of treating all peoples as equal partners and not as passive instruments* (Jan Paweł II, 2003b). (...) *Globalization needs to be inserted into the larger context of a political and economic programme that seeks the authentic progress of all mankind. In this way, it will serve the whole human family, no longer bringing benefit merely to a privileged few but advancing the common good of all*. At the same time He warned that globalization: *These (social-Darwinistic – LM) aspects of globalization can give rise to extreme reactions, leading to excessive nationalism, religious fanaticism and even acts of terrorism* (Jan Paweł II, 2004).

John Paul II not only condemned terrorist acts but also called for elimination of its social causes: *The fight against terrorism must be conducted (...) on the political and educational levels: on the one hand, by eliminating the underlying causes of situations of injustice which frequently drive people to more desperate and violent acts; and on the other hand, by insisting on an education inspired by respect for human life in every situation* (Jan Paweł II, 2004).

The effectiveness of defense and developmental actions undertaken by the state and above-state international bodies will require wisdom, especially of the ruling elite: *The "duty of thought" (...) is (...)*

okazywały się być szkodliwymi – wystarczyło głównie „odnawiać”/„restrukturyzować” społeczeństwo, czyli, odrzucając wdrożone już weń niewłaściwe zmiany, przywracać mu poprzednie, nadal poprawne formy życia. Natomiast w Stanie Zmian i Ryzyka konieczna jest permanentna modernizacja, dostosowująca społeczeństwo do jakościowo nowych, ciągle ulegających zmianom, uwarunkowań życia.

W społeczeństwie poprawnie zorganizowanym, dostosowanym do życia w Stanie Zmian i Ryzyka, sterownicze funkcje układów progresywnego i konserwatywnego nie muszą być na stałe przypisane do określonych jego instytucji lub struktur organizacyjnych. Gdy dla przykładu jakaś instytucja lub forma organizacyjna, dotąd spełniająca funkcję układu progresywnego, przestaje być modernizacyjnie sprawna, to pojawia się konieczność przejęcia tej funkcji przez inną strukturę organizacyjną tego społeczeństwa. Dla życia i rozwoju danego społeczeństwa niezbędne jest bowiem, aby te dwie, pozornie przeciwstawne, funkcje były sprawnie realizowane – adekwatnie do wzrostu bezwładności społeczeństwa oraz tempa i rodzaju zmian w uwarunkowaniach jego życia.

Można przyjąć, że w warunkach europejskich, od powstania ruchu lewicowego, te dwie funkcje – progresywna i konserwatywna – realizowane były następująco: organizacje religijne, głównie Kościół Katolicki, spełniały funkcję układu konserwatywnego. Zaś szeroko rozumiany ruch lewicowy – funkcję układu progresywnego. Prawdopodobnie załamanie się systemu realnego socjalizmu było spowodowane niesprawnością homeostatu europejskiej wspólnoty socjalistycznej. Przywódcy tego lewicowego, nadmiernie scentralizowanego i bezwładnego ugrupowania ewidentnie zbyt długo nie rozumieli potrzeby umożliwienia efektywnego funkcjonowania sprawnego układu konserwatywnego. Nie potrafiono także upowszechnić podmiotowości ludzi i kultury informacyjnej oraz rozwinąć naukę i technikę, w tym metody prognozowania, w sposób umożliwiający sprawne funkcjonowanie także układu progresywnego.

Wobec faktycznego pozbawienia światowej lewicy zdolności pełnienia homeostatycznej funkcji układu progresywnego, katolickie społeczne nauczanie zwłaszcza Jana Pawła II (lecz także Benedykta XVI) przyczynia się w istocie do wzmacnianie tego, tak współcześnie niezbędnego, sterowniczego układu polskiej i światowej społeczności.

Do tej pory światowa społeczność nie potrafiła doprowadzić do zbudowania dostosowanych do Stanu Zmian i Ryzyka jej homeostatycznych układów: progresywnego oraz konserwatywnego. Nie stworzono dotąd zwłaszcza niezbędnych informacyjnych podstaw poprawnego ich funkcjonowa-

... serving truth in a social dimension. All intellectuals, regardless of creed, are predestined to the pursuit of this noble and difficult ideal in their function as a critical conscience over all that threatens or diminishes humanity (Jan Paweł II, 1997).

In mapping out the new civilization model, John Paul II underscored the importance of learning to measureable predict the effects of political planning and action on defense and development: *Of itself, an economic system does not possess criteria for correctly distinguishing new and higher forms of satisfying human needs from artificial new needs which hinder the formation of a mature personality.* (CA, p. 36).

Above cited John Paul II's recommendations for Civilization of Life and Love ought to help to overcome global crisis and adapt world society to era of high science and technology development, as well as create global homeostat adequate to the State of Change and Risk. Above recommendations ought to be treated in accordance to the backcasting method of sustainable development strategy projected as a long-term vision (Michnowski, 2003, 2008a).

3.2.2. *The consequences of continued social-Darwinistic social relations*

In his teachings John Paul II frequently warned against the serious consequences of continuing current deadly social-Darwinistic social relations – culture of death. He also suggested to combat these pathological relations by viewing them as "structures of sin": *The decisions which create a human environment can give rise to specific structures of sin which impede the full realization of those who are in any way oppressed by them. To destroy such structures and replace them with more authentic forms of living in community is a task which demands courage and patience* (CA, p. 38).

In John Paul II's view: *it is no less true that we are confronted by an even larger reality, which can be described as a veritable structure of sin. This reality is characterized by the emergence of a culture which denies solidarity and in many cases takes the form of a veritable "culture of death"* (EV, p. 12). We may note that the above recommendation contains no appeal to destroy the people who function in these "sinful structures", much rather one for "forgiveness and reconciliation".

Commenting today's free use of "human rights" slogans and attempts to "export democracy", the Pope wrote: *If we (...) look at the wider worldwide perspective, how can we fail to think that the very affirmation of the rights of individuals and peoples (...) is a merely futile exercise of rhetoric, if we fail to unmask the selfishness of the rich countries which exclude poorer countries from access to development (...) Should we not question the very*

*nia.*¹⁸ Dominacja układu konserwatywnego, podtrzymującego moralnie zdegradowane socjaldarwinistyczne stosunki społeczne, to – w świetle omawianych systemowych badań – główna przyczyna globalnego kryzysu, w tym jawnej jego fazy w postaci obecnego światowego kryzysu finansowo-gospodarczego i społecznego. Pozostawienie takiej dominacji będzie powodowało bezskuteczne – do globalnej katastrofy prowadzące – usiłowania przezwyćczenia globalnego kryzysu poprzez śmiercionośne zmniejszanie liczebności światowej społeczności, czyli fizyczne eliminowanie konkurentów do deficytowych zasobów naturalnych i "czystego oraz chłodnego powietrza"¹⁹.

3. Nauczanie Jana Pawła II w świetle cybernetycznej teorii rozwoju

3.1. *Kościół Katolicki jako element homeostatu światowej społeczności*

W ujęciu cybernetyki rozwoju Kościół Katolicki stanowi istotny element homeostatu światowej społeczności. Poprzez m.in. informacyjny system: konfesjonał – hierarchia – ambona oraz sieć organizacji zakonnych i edukacyjnych, jak również naukowych, gromadzących, opracowujących i z pokolenia na pokolenie przekazujących wiedzę (zwłaszcza związaną ze sterowaniem społecznym), a także trwającą nadal akceptację wiernych – ma możliwość wpływania na ludzkie zachowania.

Sposób realizacji przez Kościół jego sterowniczej funkcji zależy od jego doktryny aktualizowanej encyklikami.

Można przyjąć, że Kościół Katolicki rozpoczął proces modernizacji swej doktryny – dostosowując ją do już wówczas wysokiego poziomu rozwoju techniki – ok. 1891 r., poczynając od wydanej przez

¹⁸ Kryzys globalny jest w znacznym stopniu spowodowany niskim poziomem kultury informacyjnej polityków i kadr administracji publicznej, w tym niedostatkiem wiedzy z zakresu cybernetycznej teorii rozwoju. Konsekwencją tego jest niedorozwój homeostatu światowej społeczności. Pomimo wielkich postępów w rozwoju nauki i techniki polityka nie jest wspomagana wiedzą ogólną, systemową/cybernetyczną oraz komputerowo-symulacyjną o prawdopodobnych kompleksowych jej skutkach (Sage, 1977; Forrester, 1995, 1998; Michnowski, 2006, 2007, 2009).

¹⁹ Według pierwotnych ocen kryzys globalny spowodowany został radykalnym zmniejszeniem wraz z postępem naukowo-technicznym umieralności ludzi: spowodowanym m.in. poprawą opieki zdrowotnej, wyżywienia, dostępności wspomagających życie dóbr powszechnego użytku, itp. Patrz m.in. (Forrester, 1971, 1995; Michnowski, 2006, 2009b). Aby tak określony kryzys przezwyciężyć trzeba – zgodnie z taką quasi hitlerowską koncepcją – radykalnie zmniejszyć ilość zasiedlających Ziemię ludzi oraz ograniczyć wzrost gospodarczy (O nowy styl rozwoju, 1979; Martin, 1999; Fey, 2001).

economic models (...) disgraceful working conditions, where people are treated as mere instruments of gain rather than as free and responsible persons; all these things and others like them are infamies indeed (EV, p.p. 3, 18).

In His sharp critique of today's "structures of sin" the Pope noted that, *In spite of the great changes which have taken place in the more advanced societies, the human inadequacies of capitalism and the resulting domination of things over people are far from disappearing. In fact, for the poor, to the lack of material goods has been added a lack of knowledge and training which prevents them from escaping their state of humiliating subjection* (CA, p.33).

John Paul II voiced very hard criticism of social-Darwinistic social relations in the *Culture of Death* chapter of his *Ecclesia in America* adhortation: *Nowadays, in America as elsewhere in the world, a model of society appears to be emerging in which the powerful predominate, setting aside and even eliminating the powerless* (Jan Paweł II, 1999). He also warned us against the culture of death and its threat of eliminating weaker societies to ensure that stronger societies have access to the world's scant natural resources and "health" environment: *In recent years (...) global threats have grown to extremely dangerous dimensions and today we must fear "ecological annihilation" caused by the mindless destruction of the natural environment's main resources and the mounting attacks on human life. A small, privileged group's uncontrolled urge to appropriate and exploit the earth's resources is becoming the cause of a new kind of cold war – this time between the planet's North and South, the highly-industrialized and the poorer countries* (Jan Paweł II, 1993a).

The Pope also condemned the heretofore unseen, covert methods by which the new "cold war" was being fought: *Today (...) the extraordinary increase and gravity of threats to the life of individuals and peoples, especially where life is weak and defenceless. In addition to the ancient scourges of poverty, hunger, endemic diseases, violence and war, new threats are emerging on an alarmingly vast scale. (...) In this way a kind of "conspiracy against life" is unleashed* (EV, p.p. 3, 12).

In his warnings against the perils of "death culture" John Paul II pointed at the possibilities of employing advanced science and technology in its lethal selection process: *Today the methods used to degrade human individuals and human life are very sophisticated, and therefore extremely dangerous. (...) Contemporary humans are often no longer a subject and aim but an object, or even a "raw material" (...). The world's future will be in (...) danger if people don't become wiser* (Jan Paweł II, 1997), *(...) If this technology is not ordered to something greater than a merely utilitarian end,*

Leona XIII encykliki Rerum novarum. Zawarto w niej wezwanie do odejścia od socjal-darwinistycznych, społecznie niesprawiedliwych stosunków społecznych: należy szybko i skutecznie przyjść z pomocą ludziom z warstw najniższych, (...) robotnicy osamotnieni i bezbronni (...) wydanymi na łup nieludzkości (...) i nieokiełzanej chciwości (...) (Rerum Novarum, RN, p. 2).

W encyklice *Rerum novarum* sformułowano także zasadę sprawiedliwości: *każdemu oddać to, co mu się słusznie należy* (RN, p. 17). stwierdzając zarazem, iż nie wolno (...) *przy ustalaniu płacy (...) korzystać z biedy i nędzy cudzej, ani też w ogóle wyzyskiwać cudzego ubóstwa* (RN, p. 17).

Również m.in. Paweł VI zwracał uwagę na: *Obowiązki (...) solidarności, czyli niesienia przez narody bogatsze pomocy tym ludom, które zdążają dopiero do rozwoju; (...) sprawiedliwości społecznej (...), powszechnej miłości, która stara się dla wszystkich o bardziej ludzką wspólnotę, gdzie wszyscy będą mogli dawać i pobierać, a postęp jednych nie będzie przeszkadzał rozwojowi drugich* (Populorum Progressio, PP, p. 44).

Szczególne rozwinięcie modernizacyjnych myśli Kościoła zawarte jest w społecznym nauczaniu Jana Pawła II, kształtowanemu w czasie, gdy zaczęły się już silnie ujawniać zarówno kryzys globalny, jak i obronno-rozwojowa niesprawność systemu zarządzania europejską wspólnotą socjalistyczną.

Głównym antykryzysowym postulatem Jana Pawła II było wezwanie o podjęcie budowy Cywilizacji Życia i Miłości (Jan Paweł II, 1994). Wiązał On przy tym zasadę miłości z obowiązkiem współdziałania na rzecz wzajemnego **rozwoju**: *przykazanie «nie zabijaj» staje się wezwaniem do czynnej miłości, która ochrania i troszczy się o rozwój życia bliźniego* (Veritatis Splendor, VS, p. 15).

Za działanie oparte na zasadzie miłości można zatem uznać takie, gdy dąży się, aby więcej środowisku społeczno-przyrodniczemu „dawać” aniżeli zeń się „bierze”. Przewaga pozytywnych na negatywnymi skutkami działań to zarazem współczesny warunek rozwojowej skuteczności wszelkiego działania. To antykryzysowe wezwanie Jana Pawła II stanowi w istocie ponowne zalecenie odejścia od moralnie już zdegradowanych socjal-darwinistycznych metod stymulowania rozwoju społeczno-gospodarczego – poprzez śmiertcioność konkurencję i eliminowanie słabszych – na rzecz metod jakościowo nowych, opartych na powszechnej kooperacji dla dobra wspólnego wszystkich ludzi (Sollicitudo rei socialis, SRS, p. 21).

Poniżej przedstawiam wyniki analizy wybranych fragmentów papieskiego nauczania²⁰, dokonanej pod kątem oceny wkładu tego nauczania w budowę homeostatu światowej społeczności, dostosowanego do wymagań zarówno Cywilizacji Życia

²⁰ Nieco szerzej SNK omawiam w: (Michnowski, 1999, 2005, 2005a, 2006).

then it could soon prove inhuman and even become potential destroyer of the human race (FER, p. 81).

The above indicates *inter alia* the need to create an educational system that creates universal/common wisdom as a pre-condition for the employment of human creativity, thought and innovation for the common interest – a system necessary under the State of Change and Risk.

John Paul II warned against danger of dictatorship of neo-liberal West: *a democracy without values* (of common good – LM) *easily turns into open or thinly disguised totalitarianism* (CA, p. 46). This totalitarianism is a pre-condition for employing social-Darwinism's "zero growth" strategy as a means to avert terrorism, resources deficiency and global disaster.

3.3. *Civilization of Life and Love as a pre-condition of life in the State of Change and Risk*

In the above-quoted statements John Paul II not only criticizes today's social-Darwinistic social relations, but to a large degree also real socialism and its praxis. Especially socialism, although it did help raise the population's education level, proved to be unable to abandon its strongly centralized structures and instrumental treatment of subordinate units for a more subsidiarity-based social model. Neither did it create any scientific or technological (information-technological) base allowing any kind of long-term planning towards the "common good" it spoke so much about.

John Paul II's teachings also contain criticism of today's social-democratic leftwing, whose programme ignores the need for base modernization, thorough study of current and future life conditions. The social-democratic left has not posed itself the task of abandoning social-Darwinistic social relations – hence does not intend to guide itself by the common interest or social justice. Consequently, this left do not strive to build a creatively stimulating economy directed towards the common interest. In fact, it seems to have changed from a progressive into a conservative system at best capable of smoothing out some of social-Darwinism's "rougher edges".

On the other hand, the Pope's above-described civilizational change concept essentially assumes the replacement of social-Darwinistic social relations with their egotism and destruction of the weak by united effort for the common interest.

Such axiological change would also fundamentally re-divide the global scene – into those who in overcoming global crisis are guided by the common good/common interest, and those who in doing so use the old, selfish methods. Therefore, this will not be a classic division into left and right, but common good/common interest and civilization based on partnership and cooperation set against

i Miłości, jak i Stanu Zmian i Ryzyka, Ograniczam tę analizę do papieskich zaleceń sprzyjających udoskonaleniu układu progresywnego, a także ostrzeżeń przed groźnymi skutkami kontynuowania socjal-darwinistycznych stosunków społecznych.

3.2. *Jana Pawła II wkład w doskonalenie systemu sterowania procesem życia światowej społeczności i zalecenia na rzecz Cywilizacji Życia i Miłości*

Celem papieskiego społecznego nauczania było ukształtowanie takiej nowej formy stosunków społecznych, w ramach których ludzie kierując się dobrem wspólnym – w działaniach *na rzecz prawdziwego rozwoju całego człowieka i WSZYSTKICH LUDZI* (SRS, p. 17, 24, 30) – przynosić będą korzyści całej, a nie tylko wybranej, bogatej części, światowej społeczności.

Przewyciężenie globalnego kryzysu wymaga zaniechania waśni i podjęcia partnerskiego współdziałania dla dobra wspólnego: *świat współczesny, łącznie ze światem ekonomii, zamiast troszczyć się o prawdziwy rozwój wiodący wszystkich ku życiu „bardziej ludzkiemu” (...) zdaje się prowadzić nas szybko ku śmierci (...). Wszyscy jesteśmy wezwani (...) poważne niebezpieczeństwa zagrażają wszystkim: światowy kryzys ekonomiczny, powszechna wojna bez zwycięzców i zwyciężonych* (SRS, p. 24, 47)²¹. Papież wskazywał zarazem metodę działań obronnych: *dobro (...) i szczęście (...) nie dadzą się osiągnąć bez (...) wyrzeczenia się własnego egoizmu (...) aby budować razem, jeśli chce się uniknąć zagłady wszystkich* (SRS, p. 26). A więc, zamiast kierowania się nadal zasadą *oko za oko, ząb za ząb*, niezbędne jest *przebaczenie i pojednanie*²² (Jan Paweł II, 2001; Benedykt XVI, 2008d, 2009).

Zauważmy, że w Polsce nie uwzględniono tych pochodzących z 1987 r. strategicznych zaleceń Jana Pawła II przy realizowaniu tak zwanej „systemowej transformacji”. Zamiast współpracy i zapowiedzianej budowy nowego, eliminującego socjal-darwinizm systemu ekonomicznego, podjęto reali-

²¹ Wśród uzasadnień konieczności zmiany systemu ekonomicznego na mniej zasobochłonny przytaczano poniższe dane.

Pod koniec lat 70. XX w. USA i Kanada – czyli około 5% ludności świata – wykorzystywały około 30% paliw zużywanych przez cały system światowy. W 1978 r. cały świat zużywał – w przeliczeniu na mieszkańca – zaledwie 2,51 ton paliwa umownego (tpu), a Ameryka Północna aż 12,5 tpu (Kopecki, 1981). Według prof. K. Kopeckiego (podczas wykładu we Wszechnicy PAN, w roku 1981) oba te północno-amerykańskie kraje swój wysoki standard życia zawdzięczają ok. 60% udziałowi w zużywanych przez całą światową społeczność zasobach naturalnych. Stąd też i kolejna przestroga Jana Pawła II przed „zagładą ekologiczną” w wyniku wojny o dostęp do deficytowych zasobów (Jan Paweł II, 1993a).

²² Wciąż niedokończony proces „przebaczenia i pojednania” polskiego społeczeństwa z sąsiadami rozpoczął Stefan Wyszyński listem do biskupów niemieckich.

selfishness and the social-Darwinistic elimination of rivals to our scarce life resources.

The fulfillment of John Paul II's civilizational project would require the global employment of man's cooperation of skills in the work process. Cooperation for the common interest will allow the elimination of the deficit on natural and environmental resources by their rational exploitation and creative, ecologically and socially useful work. Coping with this deficit is also crucial for replacing lethal rivalry by cooperation, which in turn is a precondition for building a farsighted, flexible and reserves creating society. The employment of human cooperation for the common interest would require the global-scale subjectivization of people heretofore treated as objects. To do this we would need an educational system capable to teach universal/common wisdom and a just, activity – and creativity – stimulating division of the fruit of humanity's common toil. An economic system guided by the common interest and based on the correct exploitation of private ownership and the intellectual potential of enterprisers and their employees would considerably help to build bridge between social gaps and enhance full respect of human rights. In order to function and grow for the common interest, such a cooperation-based society would also need help from the state and above-national institutions – help, which result should be the transformation of today's pathological globalization into a globalization that is "ethically responsible" – fair globalization (UN, 2005).

The construction of these new social relations would have to be preceded by a creative analysis of and synthesis of the methods and achievements of real socialism and capitalism. The Pope's project to reconstruct world society is certainly a part of the tasks of progressive control subsystem (upgraded to contemporary need) of global society's homeostat. In order to steer/control social and economic life one needs a correctly-defined goals which one wishes to attain, effective methods to do it with, and the knowledge how to use them.

My own systemic studies of the essence of global crisis and the possibility to combat it by creating conditions for sustainable development of the world society have led me to conclude that John Paul II's postulates generally answer the demands of life and development in the State of Change and Risk. Their fulfillment would contribute greatly to the so necessary task of making world society more far-sighted, flexible and reserves creating, and would also help to eliminate threats arising from the scarcity of life resources. In result²³, we would be a

zając opcji neo-liberalnej (Bojarski, 2009), redukującej obronną i rozwojową funkcję Państwa Polskiego, ograniczającej polską naukę i gospodarkę oraz patologicznie powiększającej różnicę społeczne i bezrobocie.

Jan Paweł II określał neo-liberalizm, jako ideologię: *starania o dobro części obywateli, to znaczy tych, którzy są bogaci i żyją w dobrobycie, a (co najmniej przyzwalającą, aby – LM) zaniedbywać resztę, stanowiącą niewątpliwie przeważającą większość społeczeństwa* (Centesimus annus, CA, p. 10). Realizacja neo-liberalnej opcji „zerowego wzrostu” w warunkach narastania deficytu zasobów życia stanowi w istocie główną przyczynę obecnego światowego kryzysu finansowo-gospodarczego i społecznego.

Szczególnie ważnym antykryzysowym stwierdzeniem Jana Pawła II było uznanie potrzeby powszechnej ludzkiej pracy: *człowiek (...) przez swoją pracę uczestniczy w dziele swego Stwórcy (...) przez pracę (...) człowiek nie tylko przekształca przyrodę, dostosowując ją do swoich potrzeb, ale także urzeczywistnia siebie jako człowieka, a także poniekąd bardziej staje się człowiekiem* (Laborem exercens, LE, p. 4, 9, 25). Takie dowartościowanie pracy umożliwia uznanie potrzeby powszechnego wykorzystywania twórczych ludzkich zdolności m.in. w przewyżczeniu degradacji środowiska społeczno-przyrodniczego oraz narastającego deficytu zasobów naturalnych, co: *Stanie się (...) możliwe nie tylko dzięki wykorzystaniu dóbr, które istnieją w nadmiarze, a które nasz świat wytwarza w obfitości, ale gdy zmienione zostaną style życia, modele produkcji i konsumpcji, utrwalone struktury władzy, na których opierają się dziś społeczeństwa* (CA, p. 58).

Powyższe dowartościowanie pracy stanowi zarazem wyraz sprzeciwu wobec traktowania człowieka pracy jako „towaru” lub „narzędzia”, które, gdy utraci przydatność w pomnażaniu kapitału można bezkarnie wyrzucić „na bruk” (z czym związane jest bezrobocie, brak opieki społecznej i zdrowotnej, głód, wykluczenie, a nawet bezdomność, co w polskich warunkach klimatycznych oznacza nieco w czasie odłożoną śmierć).

Papież postulował, aby troską o życie ludzkie obejmować cały jego okres *od poczęcia po naturalną śmierć*, a także – aby chronić życie nie tylko indywidualnych ludzi, lecz także wspólnot ludzkich, narodów i innych społeczności (Evangelium vitae, EV, p. 3). Papież zalecał zatem także kompleksowe przestrzeganie „praw człowieka”, uznając za niezbędne takie prawa, jak: *praca, pożywienie, mieszkanie, zdrowie, wykształcenie, opieka społeczna, uczestnictwo w życiu społecznym* (Jan Paweł II, 1998).

Realizacja zasady sprawiedliwości – *aby każdemu oddać to, co mu się słusznie należy* – jak i zalecenie likwidacji bezrobocia, nędzy, wykluczenia, bezdomności, pociąga za sobą konieczność

²³ System studies by Meadows' group also showed the need for radical civilizational change as a means of averting global disaster. Mentioned among the aims of such change was the need to abandon selfishness for axiology based on love (Meadows, 1992, 2004).

able to avoid global disaster and would restore to world society its ability to develop.

Of course the above discussion alone is not enough to construct a full-scale anti-crisis policy capable to resolve problems like the scarcity of natural resources, environmental destruction, climate change, etc. Nonetheless, even showing the right direction can be a help in putting modernization on the right tracks – and certainly a starting-point for cooperation-based dialogue between different ideologies, social groups, nations, civilizations and cultures, all of which are essentially endangered by the continued employment of social-Darwinism to deal with an evidently approaching global crisis: social, economic or ecological.

Alone acceptance of common good/common interest as the basic goal of development (and the provision of the computer simulation methods necessary for such strategies) would radically change human life. In place of antagonizing divisions, spreading of hate and defensive moves by societies feeling threatened by the selfishness, with which today's basic problems are approached, we could start building solidarity and inspiring creativity. In this we would also be learning more about each others' needs and how to employ synergic, win-win development to meet them.

Global "zero growth" strategies – cutting down on population and social diversity and severe restrictions on economic growth (largely affecting weaker societies) – only appear to be a good answer to today's basic ills. Today the incompatibility of such solutions is increasingly evident on the example of fast-rising economies like China or India, whose growth is taking place in social-Darwinistic conditions.

4. Benedict XVI's continuation of anti-crisis and developmental activity

Benedict XVI has supplemented in important way above mentioned John Paul II's description of notion "love/charity": *Charity goes beyond justice, because to love is to give* (CIV, p. 6).

Development depends on special kind of unbalance, especially contemporary – in the State of Change and Risk – "the giving" (by mature or developed subjects) for social and/or natural environment must prevail "the taking" from it. Justice means rather the balance between "the taking" and "the giving". For example, to take under control demographic growth of underdeveloped societies, developed societies have to put them on high cultural level by means of such loving principle based policy. Loving based policy also leads to cooperation with help of "forgiveness and reconciliation", dialogue and creation of ecosocially just social relations. *To desire the common good and strive towards it is a requirement of justice and charity. (...) the common good and the effort to obtain it*

dalszego intensywnego – lecz na dobro wspólne ukierunkowanego – rozwoju nauki i techniki: *Rozwój techniki oraz naznaczony panowaniem techniki rozwój cywilizacji współczesnej domaga się proporcjonalnego rozwoju moralności i etyki* (Redemptor Hominis, RH, p. 15). Jest to zarazem zanegowanie tych „wąsko ekologicznych” koncepcji ochrony środowiska, które postulują ograniczenie dalszego rozwoju techniki, traktując to „narzędzie” (czyli technikę, a nie wymuszany patologicznymi, moralnie zdegradowanymi stosunkami społecznymi szkodliwy sposób wykorzystywania techniki), za podstawową przyczynę licznych współcześnie zagrożeń. Papież negował zatem także – zalecane społecznościami peryferyjnym – ograniczanie aktywności gospodarczej i formowanie, w istocie, społeczności „skansenowej”.

We współczesnej, socjal-darwinistycznej ekonomice Papież upatrywał podstawowe źródło patologii: *nie do przyjęcia jest twierdzenie, jakoby po klęsce socjalizmu realnego kapitalizm pozostał jedynym modelem organizacji gospodarczej (...)* (zdolnym – L.M.) *uleczyć obecne zło, niesprawiedliwy podział bogactw i nędzę* (CA, p. 12, 35). Zarazem jako formę pożądaną określał: *system ekonomiczny, który uznaje zasadniczą i pozytywną rolę przedsiębiorstwa, rynku, własności prywatnej i wynikającej z niej odpowiedzialności za środki produkcji, oraz wolnej ludzkiej inicjatywy w dziedzinie gospodarczej* (CA, p. 42). Zalecał zatem aby: *tworzyć ekonomię społeczną, która będzie kierowała funkcjonowaniem rynku tak, by było to korzystne dla dobra wspólnego. (...) Własność środków produkcji (...) przestaje być uprawniona (...) kiedy służy (...) uzyskiwaniu dochodu, którego źródłem (...) wyzysk, niegodziwe wykorzystywanie, spekulacja i rozbitcie solidarności świata pracy (...). Własność prywatna ma z natury swojej charakter społeczny, oparty na prawie powszechnego przeznaczenia dóbr. (...) by nie tylko jemu, ale i innym przynosiły pożytek* (CA, p. 30, 43, 52).

W ramach budowy *ekonomii społecznej* należałoby zdaniem Papieża dokonać twórczej syntezy osiągnięć kapitalizmu i socjalizmu: *W komunizmie była troska o sferę społeczną, podczas gdy kapitalizm jest raczej indywidualistyczny, (...) są „ziarna prawdy” w (...) programie socjalistycznym. (...) Zwolennicy kapitalizmu za wszelką cenę i w jakiegokolwiek postaci – zapominają o rzeczach dobrych zrealizowanych przez komunizm: walce z bezrobociem, trosce o ubogich* (Jan Paweł II, 1993b). Papież podkreślał, iż: *społeczeństwo, w którym istnieje: wolność pracy, przedsiębiorczość i uczestnictwo (...) nie przeciwstawia się wolnemu rynkowi, ale domaga się, by poprzez odpowiednią kontrolę ze strony sił społecznych i państwa było zagwarantowane zaspokojenie podstawowych potrzeb całego społeczeństwa* (CA, p. 36).

W kształtowaniu stymulujących rozwój stosunków społecznych Jan Paweł II, uznawał, że:

cannot fail to assume the dimensions of the whole human family, that is to say, the community of peoples and nations (CIV, p. 7).

John Paul II's 1987 call for East-West cooperation was amplified by Benedict XVI in new Catholic Church approach: to Karol Marls achievements:

With great precision (...) Marx described the situation of his time, and with great analytical skill he spelled out the paths leading to revolution (...) all contradictions would be resolved (...) Then everything would be able to proceed by itself along the right path, because everything would belong to everyone and all would desire the best for one another. (...) he did not say how matters should proceed thereafter. He simply presumed that with the expropriation of the ruling class, with the fall of political power and the socialization of means of production, the new Jerusalem would be realized (SS, p.p. 20, 21).

Accordance to Benedict XVI it is not enough to develop technology. It is necessary also to change the human consciousness: *If technical progress is not matched by corresponding progress in man's ethical formation, in man's inner growth (...) then it is not progress at all, but a threat for man and for the world (SS, p. 22).* In this way He put attention on complementary educational possibility of the Church still valid in creation of love motivated human attitude towards society and neighbors.

The necessity to get rid of social-Darwinistic social relations Benedict XVI express by reminding Abraham's up to now not realized – from God received – task to build Human Family. For this – still actual – it is necessary to radically change forms of globalization. New form of globalization, together with proper structures and laws, ought to direct human activity on common good, creating with it humans really more free (Benedykt XVI, 2008c; Bertone, 2009).

Accordance to the Pope, humanity is nowadays on the crossroads. Strong integrating tendency directed on common good exists, but at the same time we are confronted with growth of brutality, morality destruction, destroying of social relations. The desire to build the world more just and integrated is difficult in confrontation with fights for economic dominancy, access to sources of energy, water, and other resources (Benedykt 2008a, CIV p. 27). Therefore the important contemporary task of Catholic Church is to create the culture of life, reconciliation, freedom and love (Benedykt XVI, 2008d). World society ought to care for safety, sustainable development, environment protection, access to resources, and climate. To achieve above ends we ought to cooperate and promote solidarity with underdeveloped societies (Benedykt XVI, 2008c).

Benedict XVI is against human rights treated as social manipulation agent. Integral human development, elimination of unjust social relations,

Naczelnym zadaniem Państwa jest (...) harmonizowania rozwoju i kierowania nim (a także – LM) zagwarantowanie (...) bezpieczeństwa, tak by człowiek, który pracuje i wytwarza, mógł korzystać z owoców tej pracy, (...) mnożenie się niewłaściwych źródeł wzbogacenia i łatwych zysków opartych na działaniach nielegalnych czy po prostu spekulacji, jest dla rozwoju i dla porządku gospodarczego jedną z głównych przeszkód (CA, p. 48).

Dla rozwiązywania problemów współczesności potrzebne są według Jana Pawła II: *interwencje także na płaszczyźnie międzynarodowej (CA, p. 52).* Papieska krytyka neo-liberalnych stosunków społecznych skierowana była zatem szczególnie przeciwko obecnej formie globalizacji – globalizacji wykluczającej (*Pernicious Globalization*) (CIA, 2000): *globalizacja nie może być nowym kolonializmem (Jan Paweł, II 2001a).*

Uznając **nieuchronność globalizacji**, Papież postulował jej przekształcenie zgodnie z zasadą dobra wspólnego **i poszanowania prawa narodów „do istnienia i postępu”** (Jan Paweł II, 2003b), stwierdzając, że potrzebujemy **globalizacji etycznie odpowiedzialnej, zdolnej traktować wszystkie narody jako równorzędnych partnerów, a nie bierne narzędzia** (Jan Paweł II, 2003b). Jan Paweł II wzywał zatem, aby: **znaleźć najlepsze metody zarządzania i kierowania procesami globalizacji dla dobra całej ludzkiej rodziny** (Jan Paweł II, 2003b). Przestrzegał zarazem, że: **Te (aktualnie istniejące, negatywne – LM) aspekty globalizacji mogą wywołać gwałtowne reakcje i doprowadzić do pojawienia się skrajnego nacjonalizmu, fanatyzmu religijnego, a nawet zamachów terrorystycznych** (Jan Paweł II, 2004). Potępiając metody stosowane przez terrorystów Papież wzywał do eliminowania **społecznych przyczyn terroryzmu** (Jan Paweł II, 2004): *Walka z terroryzmem winna być prowadzona przede wszystkim na poziomie politycznym i pedagogicznym (...) usuwając przyczyny, które rodzą sytuacje niesprawiedliwości i z których często wypływają decyzje o podjęciu najbardziej desperackich i krwawych aktów* (Jan Paweł II, 2004).

Dla skuteczności obronnych oraz rozwojowych działań państwa i struktur ponadpaństwowych potrzebna jest: *„Postługa myślenia” (...)* to (...) *służba prawdzie w wymiarze społecznym. Każdy intelektualista, bez względu na przekonania, jest powołany do tego, by (...) spełniał funkcję sumienia krytycznego wobec wszystkiego co człowieczeństwu zagraża lub co go pomniejsza* (Jan Paweł II, 1997).

Kreśląc zarys nowej cywilizacji Jan Paweł II ewidentnie zalecał konieczność poprawnego wartościowania skutków rozwojowych politycznych zamierzeń i dokonań, stwierdzając, że: *W (istniejącym aktualnie – L.M.) systemie gospodarczym nie ma kryteriów pozwalających na poprawne odróżnianie nowych i doskonalszych form zaspokajania ludzkich potrzeb od potrzeb sztucznie stwarzanych,*

growth of safety ought to be the main result of human rights in socio-economic life. Lack of realization of such forms of human rights can lead to defense activity – even terrorism – of people without perspective for proper human life conditions (Benedykt XVI, 2008c).

In accordance with Benedict XVI, we ought to have the hope that common good tendency will prevail over egoistic tendency to multiplication of luxury at the cost of poor persons and societies. To avoid global catastrophe, the methods of dividing of wealth should be changed. The will for such change may be generated as precondition of *just, and sustainable order of development* of the world society (Benedykt XVI, 2008a). Therefore it is necessary to throw away speculative capitalism (CIV, pp. 21, 40, 65), because: *the entire economy and finance (...) must be used (...) to create suitable conditions for human development and for the development of peoples* (CIV, p. 65). We also need more free access to development supporting knowledge: *there is excessive zeal for protecting knowledge through an unduly rigid assertion of the right to intellectual property* (CIV, p. 22).

All of above changes are necessary for: a “development of the whole man and of all men”, to hope for progress “from less human conditions to those which are more human” (CIV, p. 8).

To restore development Benedict XVI *inter alia* postulate: *In the face of the unrelenting growth of global interdependence, there is a strongly felt need, even in the midst of a global recession, for a reform of the United Nations Organization, and likewise of economic institutions and international finance (...). To manage the global economy; to revive economies hit by the crisis; to avoid any deterioration of the present crisis and the greater imbalances that would result; (...) there is urgent need of a true world political authority. (...) The integral development of peoples and international cooperation require the establishment of a greater degree of international ordering, marked by subsidiarity, for the management of globalization. They also require the construction of a social order that at last conforms to the moral order, to the interconnection between moral and social spheres, and to the link between politics and the economic and civil spheres, as envisaged by the Charter of the United Nations* (CIV, p. 67).

It really means Benedict XVI's call for creation of strong global homeostat – adequate to the State of Change and Risk.

Above few chosen fragments of Catholic Church social teaching confirm thesis, that in Vatican exist – even without John Paul II – the strong will for cooperation in adopting world social relations to the era of high science and technology development.

przeszkadzających kształtowaniu się dojrzałej osobowości (CA, p. 36).

Omówione powyżej wybrane zalecenia Jana Pawła II. dotyczące budowy Cywilizacji Życia i Miłości – w istocie warunkującej przezwycięzenie globalnego kryzysu i ukształtowanie zdolności *sustainable development* – zawierają niezmiernie ważne wskazania przydatne w budowie homeostatu światowej społeczności zdolnej do życia w Stanie Zmian i Ryzyka.

3.3. Prestrogi wobec kontynuowania socjal-darwinistycznych stosunków społecznych

W swym społecznym nauczaniu Jan Paweł II wielokrotnie przestrzegał przed groźnymi konsekwencjami pozostawienia aktualnych, socjal-darwinistycznych stosunków społecznych – w istocie cywilizacji śmierci. Zalecał, aby stosunki te traktować jako specyficzne „struktury grzechu”: *Decyzje (...) dzięki którym powstaje jakieś ludzkie środowisko, mogą tworzyć specyficzne struktury grzechu, przeszkadzając w pełnej ludzkiej realizacji tym, którzy są przez te struktury w rozmaity sposób uciskani. Burzenie takich struktur i zastępowanie ich bardziej autentycznymi formami współżycia jest zadaniem wymagającym odwagi i cierpliwości* (CA, p. 38). Według Papieża: *stoiśmy (...) wobec rzeczywistości (...) którą można uznać za prawdziwą strukturę grzechu: jej cechą charakterystyczną jest ekspansja kultury antysolidarystycznej, przybierającej w wielu wypadkach formę autentycznej „kultury śmierci”* (EV, p. 12). Przy tym zalecenie „burzenia struktur grzechu” nie zawiera wezwania do niszczenia ludzi „grzesznie” w tych strukturach działających.

Nawiązując do szermowania „prawami człowieka” wraz z „eksportowaniem” na cały świat (jakoby chrześcijańskiej formy) zachodniej demokracji Papież stwierdzał: *Gdy (...) przyjrzymy się szerszej sytuacji światowej, czyż nie zauważymy bez trudu, że te deklaracje praw osób i narodów (...) są jedynie jałową retoryką, jeżeli nie towarzyszy im zdemaskowanie egoizmu krajów bogatych, które zamykają krajom ubogim dostęp do rozwoju (...). Czyż nie należałoby poddać pod dyskusję samych systemów ekonomicznych (...) nieludzkie warunki pracy, w których traktuje się pracowników jak zwykłe narzędzia zysku, a nie jak wolne, odpowiedzialne osoby: wszystkie te i tym podobne sprawy i praktyki są czymś haniebnym* (EV, p. 3).

Swą krytykę socjal-darwinistycznych stosunków społecznych Papież niezmiernie ostro przedstawił: *Obecnie zarówno w Ameryce, jak i w pozostałych częściach świata pojawia się niebezpieczny model społeczeństwa zapewniający dominację silnym częściom światowej społeczności, zaś wykluczający, a nawet eliminujący słabszych* (Jan Paweł II, 1999, p. 63). Przed zagrożeniem słabszych społeczności takim – w ramach „kultury

5. The Church: spiritual only or public?

Life in the State of Change and Risk requires feedforward attitude in predicting change, effective and timely adjustment to new conditions, as well as the ability to accumulate the intellectual and material reserves necessary to cope with unforeseen threats.

To do this we need to replace today's growth *at the expense of others* (PP, p. 44) and natural environment by a new policy – of development together with the environment. And this will entail global partnership and cooperation for the common good/common interest. Especially enhancing for such cooperation will be the joint application and enlargement of the knowledge and technology necessary to predict threats and eliminate them before they occur.

Hence the need for radical change in relations between various rivaling centres of formal and informal power. It will be especially important to stop their destructive tussles for political and spiritual authority. In fact, these power centres possess complementary knowledge and the strength necessary to pursue politics. Even the best modernization programmes depend on political decisions, hence the need to create (in cooperation-oriented dialogue) a strong global political centre to further modernization.

Over the years we have heard much criticism of the present social and economic realities, as well as countless statements about and appeals for civilizational change. Some came from the more enlightened part of the Catholic Church, which saw the need to pursue John Paul II's essentially political modernization postulates. However, despite all appeals and admonition, there is still no political will for such action. For instance in Poland, instead of a serious debate on John Paul II's proposals of social, economic and ethical change and how to put them to practice, we have pseudo-religious emotionality which only turns public attention away from real threats and, on the other hand, ceaseless appeals to deprive the Catholic Church of all influence on public life.

Overcoming global crisis will call for solutions that are radically different from traditional methods – solutions which will primarily strengthen global society's political homeostat. This is why the conclusions that arise from the present reflections all underscore the need to replace – also in politics – mutually-destructive warfare by mutually-enriching cooperation based on knowledge about life under the State of Change and Risk.

Therefore we must transform our approach to social environment from *growth at the cost of environment* (PP, p. 44) – for new one that neither destroys adversaries nor hampers social diversity – i. e. into *development together with this environment* (VS, p. 15, SRS, p. 30). It means that we

śmierci” – fizycznym eliminowaniem, jako sposobem zapewniania społecznościom silniejszym dostępu do deficytowych zasobów naturalnych i przyrodniczych, przestrzegał Jan Paweł II: *W ostatnich latach byliśmy świadkami gwałtownych (...) przemian społecznych (...) udało się zażegnać (...) niebezpieczeństwo „zagłady nuklearnej”, (...) inne zagrożenia o charakterze planetarnym osiągnęły poziom skrajnie niebezpieczny, co każe się obawiać „zagłady ekologicznej”, będącej skutkiem (...) coraz liczniejszych ataków na życie ludzkie. Niepołączony pęd nielicznej grupy uprzywilejowanych do przywłaszczenia sobie dóbr ziemi i do ich eksploatacji staje się przyczyną nowej rodzaju zimnej wojny, tym razem między Północą a Południem planety, między krajami wysoko uprzemysłowanymi, a ubogimi* (Jan Paweł II, 1993a). Papież zwracał zarazem uwagę na nowe niejawne metody realizacji tej nowej *zimnej wojny*: *Do starożytnych bolesnych plag (...) głodu, epidemii i przemocy, wojen, dodawane są inne, dotychczas nieznanne formy o niepokojących wymiarach(...), jak nie przejmować się na przykład widząc zdumiewający spiszek przeciw życiu, który zwielokrotnia się i wyraża coraz ostrzejszymi zagrożeniami osób i narodów* (Jan Paweł II, KAI). Jan Paweł II zwracał przy tym uwagę na potrzebę kształtowania mądrości celem eliminowania zagrożeń „kultury śmierci”: *Formy degradacji osoby ludzkiej oraz wartości życia ludzkiego stały się bardzo subtelne, a tym samym bardzo niebezpieczne.(...) Przyszłym losom świata grozi (...) niebezpieczeństwo, jeśli ludzie nie staną się mądrzejsi. (...) Jeśli te środki techniczne nie będą podporządkowane jakiemuś celowi, który wychodzi poza logikę czystego utylitaryzmu, rychło mogą ujawnić swój charakter antyludzki, a nawet przekształcić się w potencjalne narzędzia zniszczenia rodzaju ludzkiego* (Jan Paweł II, 1997).

Jan Paweł II także przestrzegał przed współczesnym zagrożeniem ze strony *dyktatury zachodnio-liberalnej* (Jan Paweł II, 2005), zwracając uwagę, że: *demokracja bez wartości* (zwłaszcza dobra wspólnego – LM) *łatwo się przemienia w jawny lub zakamuflowany* („spiskowy”, współcześnie Orwellowski – LM) *totalitaryzm* (CA, 46). Taki totalitaryzm, a ściślej ekofaszyzm, to warunek realizacji przez bogate Centrum obronnej, wobec zagrożenia terroryzmem i globalną katastrofą, socjal-darwinistycznej strategii „zerowego wzrostu”.

3.4. Cywilizacja Życia i Miłości jako warunek życia w Stanie Zmian i Rzyka

Przytoczone powyżej wypowiedzi Jana Pawła II zawierają – poza zarysem Cywilizacji Życia i Miłości – nie tylko krytykę dotychczasowych, socjal-darwinistycznych stosunków społecznych. W postulatach tych zawarta jest w znacznym stopniu także krytyka praktyki realnego socjalizmu. System socjalistyczny nie potrafił, po podniesieniu pozio-

ought to base our policy directed to social environment on “loving” principle. A first task of such policy would be not to allow our up-to date enemies to destroy us. The second task would be to transfer them into our helpers in common good/common interest sustainable development activity. For sustainable development we need to cure and enrich all existing socio-diversity, and treat it as important agent of win-win developmental synergy effect.

In order for this to strengthen Poland's and world's modernizational capacity, in rallying our political forces, we will have to enrich understanding of call for *overcoming evil with good* principle (Jan Paweł II, 2005a) by a new form of its realization – *transform evil into good*.²⁴ This principle will be crucial for the attainment of synergy for development through integration of various – and heretofore often opposed – centres of public life (in true European style).

In such “loving” based approach we can better understand *inter alia* in 1987 to “empire of evil” in John Paul II statement: *Today perhaps more than in the past, people are realizing that they are linked together by a common destiny, which is to be constructed together, if catastrophe for all is to be avoided*” (SDS, p. 26).

Thus, instead of commandeering the Church back to the naves, we need the mutual will for dialogue and cooperation and a lasting place for the Church on the public arena – regardless of whether its influence is progressive or conservative. Most importantly, it should aim at dialogue and the recognition of new life conditions and forms which enhance joint effort towards correct modernization.

6. Conclusion

Overcoming global crisis and achieving sustainable development of the world society require qualitatively new socio-economic, connected with informatics infrastructure, technological and political solutions on the local and global levels. Seen from the perspective of development cybernetics the social teachings of John Paul II are showing the path world society must take to adjust to life in an era of highly-advanced science and technology – in the State of Change and Risk. Therefore, these teachings are good as starting-point for dialogue on cooperation between different political and civilizational options, dialogue that is crucial for the construction and execution of a programme aimed at conquering global crisis and enabling sustainable development of the world society. This dialogue ought to be based on three universal values:

²⁴ *each person and every human situation may come to know the power of God's saving grace, which alone CAN TRANSFORM EVIL INTO GOOD, which alone can change human hearts, making them oases of peace* (Benedykt XVI, 2008e, LE p.p. 9, 25).

mu ogólnego wykształcenia, odejść od struktury silnie scentralizowanej, przedmiotowo traktującej szerokie rzesze ludzkie i ogniwa podporządkowane, na rzecz opartej na zasadzie subsydiarności, informacyjnie sprawnej, elastycznej infrastruktury społecznej. Nie stworzył on naukowo-technicznych podstaw deklarowanej społecznej sprawiedliwości. Błędnie lansował zasadę podziału efektów społecznego procesu pracy według ilości pracy, a nie jej ekospołecznej użyteczności. Nie stworzył on także naukowo-technicznych, w tym zwłaszcza informacyjnych, podstaw realnego, dalekowzrocznego kierowania się formalnie głoszoną zasadą dobra wspólnego – *bonum commune*. Nie opanował umiejętności stymulowania rozwoju nauki i techniki poprzez kształtowanie sprawnej informacyjnie i innowacyjnie podatkowej (Michnowski 1995), infrastruktury społeczno-gospodarczej.

Omówiona powyżej, w zarysie, papieska koncepcja przemiany cywilizacyjnej jednoznacznie zaleca współdziałanie dla dobra wspólnego wszystkich ludzi. Aksjologiczna przemiana, od egoizmu do dobra wspólnego, jest współcześnie niezbędna. Oznaczałaby ona zarazem jakościowo nowy podział sceny światowej: na tych, którzy w przezwyciężaniu kryzysu globalnego realnie kierują się wartością dobra wspólnego, oraz tych, którzy nadal pozostają na egoistycznych pozycjach. A więc nie tradycyjny podział: lewica i prawica, lecz dobro wspólne i cywilizacja partnerskiego współdziałania, kontra socjal-darwinistyczny egoizm prowadzący do fizycznego – z pomocą wysoko rozwiniętej nauki i techniki – eliminowania konkurentów do źródeł deficytowych zasobów życia.

Przezwyciężenia kryzysu globalnego poprzez przeprowadzenie postulowanej przez Jana Pawła II cywilizacyjnej transformacji uzależnione jest szczególnie od stworzenia możliwości powszechnego wykorzystywania w pracy („na obraz i podobieństwo” ukształtowanych) twórczych, antyentropowych zdolności człowieka (Michnowski, 2006).

Wykorzystywanie w służbie dobra wspólnego tych twórczych zdolności wymaga powszechnego upodmiotowienia ludzi, zazwyczaj dotąd traktowanych przedmiotowo. Uzależnione jest to od stworzenia systemu edukacyjnego przyczyniającego się do kształtowania powszechnej mądrości, w tym kultury informacyjnej, oraz ekohumanistycznej etyki. Niezbędne jest także przygotowanie powszechnie dostępnego systemu informowania o kompleksowych (rozległych w czasie i przestrzeni) skutkach zamierzeń i dokonań własnych i podejmowanych w środowisku. Wymaga to ukształtowania – stymulujących poznawczo-innowacyjną aktywność twórczą – ekospołecznie sprawiedliwych stosunków podziału efektów społecznego procesu pracy.

1. COMMON GOOD/COMMON INTEREST understood as the local and global consolidation of personal interests with those of society and the environment;
2. SOLIDARITY understood as assistance by higher-developed societies to weaker communities with the purpose of rationally eliminating social and civilizational differences;
3. SUBSIDIARITY – necessary for the release of global creativity and its sustainment in a "one for all" spirit where the tasks are too hard for one community. Subsidiarity also helps the ruling elites to map out long-perspective, "vision" strategies.

The John Paul II's main postulate regarding modernization is to build a Civilization of Life and Love in place of today's obsolete, morally degraded social-Darwinistic social and economic model. And to simultaneously replace a policy based on division and lethal rivalry by partnership cooperation for the broadly-understood common good/common interest. For this end – as a first task – we will have to create access to information concerning the future complex consequences of current human activity and necessary for avoiding approaching dangers.

Civilizational change enabling the global society's sustainable development skills will be a huge social, ethical, economic, scientific, technological and informational process which will last years (Michnowski, 2003, 2008a). If it is to bring the desired effects (and avert global annihilation) we will have to work towards partnership cooperation between all "people of good will".

The correct modernization of global society's life forms will call for the radical reinforcement of the systems that control global and local societies, economy and environment, and basing them on common good/common interest axiology rather than egoism. In order to work better these control systems should be supplemented (globally and locally) by sustainable development strategies backed by political will and enriched by the steering know-how possessed by religious organizations – including the Catholic Church – and so necessary in coping with threats²⁵. This indeed unceasing modernization process aimed at adapting world society to today's fast-changing human and natural environment will need both progressive forces to

System ekonomiczny, kierujący się dobrem wspólnym, stymulujący ekospołecznie użyteczną aktywność twórczą, przyczyniający się do poprawnego wykorzystywania własności prywatnej oraz potencjału intelektualnego przedsiębiorców i pracowników, powodowałby racjonalne zmniejszanie rozwarstwienia społecznego oraz pełne respektowania praw człowieka. Sprawne funkcjonowanie na rzecz dobra wspólnego współtworzącej światowej społeczności wymagałoby jej wspomaganie przez struktury państwowe i ponadpaństwowe, uorganizowane na zasadzie subsydiarności. Efektem takiego – zwłaszcza informacyjnego – wspomaganie powinno być przekształcenie obecnej patologicznej formy globalizacji w „globalizację etycznie odpowiedzialną” (United Nations, 2005; Merkel 2007; CIV p. 38). Budowa takiej jakościowo nowej formy stosunków społecznych wymagałaby dokonania twórczej syntezy dorobku realnego socjalizmu oraz kapitalizmu, zwłaszcza jako podstawy ukształtowania dostosowanego do Stanu Zmian i Ryzyka homeostatu światowej społeczności.

Skróto omówiony w tej pracy (a syntetycznie ujęty – w postaci zarysu Cywilizacji i Miłości) papieski projekt antykryzysowej przebudowy form życia światowej społeczności ewidentnie wpisuje się w zakres działań – dostosowanego do wymogów współczesności – progresywnego układu tego homeostatu.

Aby poprawnie sterować procesem życia społeczno-gospodarczego, trzeba mieć poprawnie wytyczony cel, który chce się osiągnąć, jego realizacyjną wizję oraz prowadzącą do tego celu dalekowzroczną strategię (Michnowski, 2003, 2006), a także poprawne metody jej realizacji oraz zdolność ich stosowania.

Z prowadzonych przeze mnie systemowych badań istoty kryzysu globalnego oraz uwarunkowań jego przewyciężenia i ukształtowania zdolności trwałego rozwoju światowej społeczności, wynika zgodność tych dalekosiężnych strategicznych papieskich postulatów z wymogami życia i rozwoju w Stanie Zmian i Ryzyka. Ich zrealizowanie powinno przyczynić się w pełni do niezbędnego zwiększenia dalekowzroczności i elastyczności światowej społeczności, jej upodmiotowienia, twórczego uaktywnienia, a wraz z tym – wyeliminowania zagrożenia eksplozją demograficzną, deficytem dostępnych zasobów i degradacją środowiska przyrodniczego.²⁶

²⁵ In his UN address Gordon Brown underscored the need to speed up the elimination of social differences and the pursuit of the UN's other *Millennium Development Goals*. Brown also said, that this will require close cooperation between governments and religious communities (Brown, 2007). This address may be understood as a proposal to combat terrorism by eliminating its causes instead of military action.

²⁶ Także systemowe badania zespołu Meadows'ów doprowadziły do wniosku co do konieczności przeprowadzenia radykalnej przemiany cywilizacyjnej jako warunku uniknięcia globalnej katastrofy. Wśród warunków takiej przemiany wymienia się konieczność odejścia od egoizmu na rzecz aksjologii opartej na miłości - *loving*. Por. (Meadows i in.: 1973, 1993, 2004. Na konieczność przemiany aksjologicznej zwraca się także uwagę w: Schaff, 1993; Kołakowski, 1995).

change human life and conservative centres to rationally oppose bad change.

Consistently upheld and developed by his successors and other Catholic authorities, the social teachings of John Paul II have a chance to place the Catholic Church in the mainstream of global society's progressive system – its correctly-executed modernization. When this happens, the foremost conservative system's mainstay will be neo-liberalism.

Thus, instead of admonishing the Church to stick to religion, let us concentrate on creating the right conditions for John Paul II's only seemingly utopian Civilization of Life and Love.

We will not be able to master global crisis by social-Darwinism – at best we will only postpone the system's and its beneficiaries' fall. In our scientifically and technologically advanced era there is no axiological alternative to the common good/common interest and partnership cooperation between subjectively-treated and well-informed people aided by highly-developed science and technology, as well as information culture.

References/Literatura

1. BENEDYKT XVI, *Spe Salvi (SS)*, Vatican 2007.
2. BENEDYKT XVI, *God is the Great Hope Humanity Needs*, Vatican 2008a.
3. BENEDYKT XVI, 2008b, Homily of His Holiness Benedict XVI, Washington Nationals Stadium, 17 April 2008, in: *Holy Father's Documents*, Vatican 2008.
4. BENEDYKT XVI, 2008c, Meeting With the Members of the General Assembly of the United Nations Organization, Address of His Holiness Benedict XVI, New York, 18 April 2008, in: *Holy Father's Documents*, Vatican 2008.
5. BENEDYKT XVI, 2008d, Votive Mass for the Universal Church, Homily of His Holiness Benedict XVI, St Patrick's Cathedral, New York 19 April 2008, in: *Holy Father's Documents*, Vatican 2008.
6. BENEDYKT XVI, 2008e, Urbi Et Orbi Message of His Holiness Pope Benedict XVI, Christmas 2008, in: *Holy Father's Documents*, Vatican 2008.
7. BENEDYKT XVI, 2009, In the Holy Land There is Room For Everyone, in: *VIS* 12 May.
8. BENEDYKT XVI, *Caritas In Veritate (CIV)*, Vatican 2009.
9. BERTALANFFY von, L., *Problems of Life*, Harper, New York, 1952.
10. BERTALANFFY von, L., *General System Theory: Foundations, Development, Applications*, George Braziler, New York 1968.

Nie oznacza to, że powyższe papieskie wskazania w pełni wypełniają program antykrzysowych działań niezbędnych m.in. dla rozwiązania problemów społecznego wykluczenia, deficytu zasobów naturalnych, degradacji przyrody, zmian klimatycznych i in. Zaznaczmy jednak, że już samo nakreślenie właściwego kierunku może się przyczynić do zwiększenia skuteczności poprawnej modernizacji. Z pewnością mogą one stanowić podstawę do dialogu i współpracy różnorodnych ideologicznych opcji, warstw społecznych, narodów, cywilizacji, kultur – na równi zagrożonych kontynuowaniem socjal-darwinistycznych form przeciwdziałania totalnej światowej zapaści społeczno-gospodarczej i ekologicznej.

Doprowadzenie choćby do uznania dobra wspólnego/wspólnego interesu za podstawę wartościowania projektów rozwojowych zamierzeń i dokonań – oraz stworzenia informacyjnych podstaw takiego wartościowania – przemieni formy ludzkiego współżycia w formy radykalnie odmienne od dotychczasowych. Zamiast antagonizującego dzielenia, siania nienawiści i powodowania aktywności obronnej ze strony społeczności zagrożonych partykularnym rozwiązywaniem podstawowych problemów współczesności, kształtowana będzie możliwość solidarności wspomagającej twórczą aktywność. A wraz z tym tworzone będą przesłanki do wzajemnego poznawania swych potrzeb życia i wspólnotowego, z wykorzystaniem synergii rozwoju, ich zaspakajania.

Tylko pozornie te podstawowe problemy współczesności rozwiązywać można socjal-darwinistyczną metodą „zerowego wzrostu”. Nieprzydatność takich rozwiązań coraz wyraźniej ukazuje szybki wzrost gospodarczy i zdolności obronnej Chin i Indii.

Obecny kryzys ujawnia słabość polskich elit, także tych z „katolickim rodowodem”. Ewidentnie nie były one w stanie usłyszeć i docenić papieskich przestróg przed socjal-darwinizmem, uznać za poprawne modernizacyjnych zaleceń Jana Pawła II, odrzucić neo-liberalizm i w ślad za tym przekształcić polską „systemową transformację” w etap budowy Cywilizacji Życia i Miłości.

Gdyby również światowe elity uznały te papieskie zalecenia jako zasługujące co najmniej na refleksję, nie stalibyśmy obecnie na progu globalnej katastrofy albo równie groźnego globalnego „jawnego albo zakamuflowanego totalitaryzmu” (CA, p. 46), jedynie nieco w czasie odsuwającego taką katastrofę. Totalitaryzmu niosącego zagładę także społecznościom najbogatszym (Meadows, 1992, 2004).

4. Kontynuowanie przez Benedykta XVI działań na rzecz rozwoju

Opisując pojęcie „miłość” Benedykt XVI przyrównał je do „sprawiedliwości”: *miłość przewyższa*

11. BERTONE T., *Chrześcijańskie ujęcie dobra osoby i społeczeństwa*, wykład z okazji uroczystości wręczenia doktoratu honoris causa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, KUL, Lublin 2009.
12. BIELEWICZ J., 2009, Pittsburgh... i co dalej, w: *Gazeta Bankowa*, nr 40 (1092).
13. BOGDAŃSKI K., *Studium nad regulonami*, Siedlce 1985.
14. BOJARSKI W., Społeczna gospodarka rynkowa w Polsce, w: *Radio Maryja* 12.08.2009.
15. BROWN G., *In Full: Brown's Speech at UN*, BBC, London 2007.
16. CAPRA F. *Punkt zwrotny*, PIW, Warszawa, 1987.
17. CHOMSKY N., Erozja demokracji i wizje nowego świata, w: *Po kapitalizmie, Wizja nowego świata według teorii PROUT*, red. Maheshvarananda, D., Stowarzyszenie Ananda Marga w Polsce” Miłków.
18. CIA, *Report: Global Trends 2015: A Dialogue About the Future With Nongovernment Experts*, Central Intelligence Agency 2000.
19. FEY W.R., LAM A.C.W., 2001, The Bridge To Humanity's Future: A System Dynamics Perspective on the Environmental Crisis and its Resolution, in: *Ecocosm Dynamics*.
20. FORRESTER J. W., *World Dynamics*, Wright-Allen Press, Cambridge MA 1971.
21. FORRESTER J.W., 1995, *Counterintuitive behavior of social systems*, <http://sysdyn.clexchange.org/sdep/Roadmaps/RM1/D-4468-2.pdf>.
22. FORRESTER J.W., 1998, *Designing the Future*, <http://sysdyn.clexchange.org/sdep/papers/Designjf.pdf>.
23. HALINIAK M., 2008, *Filozofia polityki ekologicznej*, w: *Episteme* 80.
24. HELLER M., LUBAŃSKI M., ŚLAGA S.W., *Zagadnienia filozoficzne współczesnej nauki. Wstęp do filozofii przyrody*, ATK, Warszawa 1980.
25. JAN PAWEŁ II, *Redemptor Hominis (RH)*, Vatican 1979.
26. JAN PAWEŁ II, *Laborem exercens (LE)*, Vatican 1981.
27. JAN PAWEŁ II, *Sollicitudo rei socialis (SRS)*, Vatican 1987.
28. JAN PAWEŁ II, *Centesimus annus (CA)*, Vatican 1991.
29. JAN PAWEŁ II, *Veritatis Splendor (VS)*, Vatican 1993.
30. JAN PAWEŁ II, *Fides et ratio (FER)*, Vatican 1998.
31. JAN PAWEŁ II, *Evangelium vitae (EV)*, Vatican 1995.
32. JAN PAWEŁ II, 1993a, Dialog między nauką a wiarą, Wizyta w międzynarodowym centrum naukowym im. Ettore Majorany, 8 maja 1993 r., w: *L'Osservatore Romano*, nr 7.

sprawiedliwość, ponieważ kochać to znaczy dawać (Caritas In Veritate, CIV, p. 6). Powyższe ujęcie zawiera omawiany już podstawowy problem współczesnego rozwoju, aby dawać „więcej” aniżeli się „bierze”, a także aby być w stanie przewyższać pozytywnymi nieuchronne negatywne konsekwencje każdego działania. Stanowi to zarazem podstawę tak współcześnie niezbędnego w działaniach na rzecz dobra wspólnego i opanowywaniu zdolności trwałego rozwoju „przebaczenia i pojednania”: *pragnienie dobra wspólnego i angażowanie się na jego rzecz stanowi wymóg sprawiedliwości i miłości, (...) dobro wspólne i zaangażowanie na jego rzecz muszą przyjąć wymiar całej rodziny ludzkiej, to znaczy wspólnoty ludów i narodów*, (CIV, p. 7).

Zatem wytyczony przez Jana Pawła II dialogowy kurs antykryzysowy jednoznacznie został przez Benedykta XVI podtrzymany, a nawet wzbogacony. Wystosowane przez Jana Pawła II – w 1987 roku, przed rozwiązaniem Układu Warszawskiego – wezwanie do pojednania i wzajemnie wzbogacającej współpracy na rzecz rozwojowej przebudowy, zwłaszcza systemu ekonomicznego, wzmocnione zostało przez Benedykta XVI dowartościowującą oceną marksizmu: *Z wielką precyzją (...) Marks opisał sytuację swojego czasu i z wielkim talentem analitycznym przedstawił drogę do rewolucji, (...) miały (...) zostać zniesione wszystkie sprzeczności (...) Odtąd wszystko miało toczyć się samo słuszną drogą, ponieważ wszystko miało należeć do wszystkich, a wszyscy mieli chcieć dla siebie nawzajem dobra. (...) Nie powiedział jednak, jak sprawy miały się potoczyć potem. (...) Zakładał (...), że wraz z pozbawieniem klasy panującej dóbr, z upadkiem władzy politycznej i uspołecznieniem środków produkcji realizuje się Nowe Jeruzalem (Spe Salvi, SS, p. 20-22). Benedykt XVI zwraca zarazem uwagę, że taka – odrzucająca socjaldarwinizm – przebudowa stosunków społecznych („burzenie struktur grzechu” – CA, p. 38; Bertone 2009) musi być połączona z odpowiednim przekształcaniem ludzkich postaw: *Jeśli wraz z postępem technicznym nie dokonuje się postęp w formacji etycznej człowieka (...), wówczas nie jest on postępem, ale zagrożeniem dla człowieka i dla świata* (SS, p. 22). Wyraźnie tym stwierdzeniem podkreśla On potencjalną wychowawczą (nadal niedocenianą) rolę Kościoła Katolickiego.*

Konieczność odrzucenia socjaldarwinizmu Benedykt XVI ujmuje zadaniem (które nie zostało zrealizowane od czasów Abrahama) ukształtowania rodziny ludzkiej i w tym celu m.in. dokonania radykalnej przebudowy obecnej formy globalizacji (Benedykt XVI, 2008a). Potrzebne jest w tym celu ustanowienie praw i struktur warunkujących ukierunkowaną na dobro wspólne aktywność ludzką, co powinno stanowić zarazem realną podstawę ludzkiej wolności (Benedykt XVI, 2008c; Bertone 2009).

33. JAN PAWEŁ II, 1993b, Papież między Zachodem a Wschodem, Wywiad z Janem Pawłem II wydrukowany we włoskim dzienniku „La Stampa”, w: *Magazyn Słowo. Dziennik Katolicki* nr 8.
34. JAN PAWEŁ II, *Przekroczyć próg nadziei*, KUL, Lublin 1994.
35. JAN PAWEŁ II, 1997, Spotykamy się w imię wspólnej miłości do prawdy, przemówienie z okazji 600-lecia Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, w: *Jezus Chrystus wczoraj, dziś i na wieki, Jan Paweł II w Polsce 31 maja – 10 czerwca 1997 roku*, Numer specjalny polskiego wydania *L'Osservatore Romano*.
36. JAN PAWEŁ II, 1998, Homilia w Santa Clara podczas wizyty na Kubie w 1998 r., w: *Opoka*.
37. JAN PAWEŁ II, *Ecclesia in America*, Vatican 1999.
38. JAN PAWEŁ II, 2001, Przebaczenie drogą pokoju. Orędzie Ojca Świętego na Wielki Post 2001, w: *Opoka*.
39. JAN PAWEŁ II, *Globalization Must Not Be a New Form of Colonialism*, Vatican 2001a.
40. JAN PAWEŁ II, *Crisis of Civilization*, Vatican 2003a.
41. JAN PAWEŁ II, 2003b, Globalizacja a dobro całej rodziny ludzkiej, Przemówienie do uczestników IX Sesji Plenarnej Papieskiej Akademii Nauk Społecznych, w: *Opoka*.
42. JAN PAWEŁ II, 2003c, Orędzie Jana Pawła II na Światowy Dzień Pokoju 2003, w: *Opoka*.
43. JAN PAWEŁ II, 2004, Orędzie Ojca Świętego Jana Pawła II na Światowy Dzień Pokoju 1 stycznia 2004 r., w: *Opoka*.
44. JAN PAWEŁ II, 2005a, Orędzie Jana Pawła II na Światowy Dzień Pokoju, 1 stycznia 2005 r., w: *Opoka*.
45. JAN PAWEŁ II, *Pamięć i tożsamość*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2005.
46. JAN PAWEŁ II, *Papież w Koloseum: „Wielki Piątek to dzień, który zmienia los i przeznaczenie ludzkości”*, Depesza Katolickiej Agencji Informacyjnej, Rzym.
47. KOŁAKOWSKI L., 1995, Introductory Remarks, in: *Dialogue and Universalism*, 1/1995.
48. KOPECKI K., *Jutro energetyczny Polski*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1981.
49. KOZŁOWSKI S., *Ekorozwój - Wyzwanie XXI wieku*, PWN, Warszawa 2000.
50. LASZLO E., *Introduction to System Philosophy: Towards a New Paradigm of Contemporary Thought*, Cordon and Breach, New York 1972.
51. LEON XIII, *Rerum Novarum (RN)*, Vatican 1891.
52. LOVELOCK, J., *Gaia: A New Look at Life on Earth*, Oxford University Press, Oxford 1979.

Benedykt XVI przestrzega, że ludzkość znajduje się na rozdrożu. Z jednej strony występują na dobro wspólne ukierunkowane integracyjne tendencje, z drugiej zaś zagraża nam narastanie brutalności, niszczenie moralności, degradowanie międzyludzkich relacji (Benedykt XVI, 2008b). Dążenie do budowy świata bardziej sprawiedliwego i zjednoczonego utrudniane jest walką o ekonomiczną dominację i dostęp do źródeł energii, wody, surowców (Benedykt XVI, 2008a, CIV p. 27). Zadaniem Kościoła jest przeto krzewienie kultury życia, pojednania, wolności i miłości (Benedykt XVI, 2008d). Należy zapewnić bezpieczeństwo, podtrzymać rozwój, eliminować globalne i lokalne społeczne nierówności, chronić środowisko przyrodnicze, dostępność zasobów naturalnych oraz klimat. Trzeba to czynić poprzez współpracę, promując zarazem solidarność ze społecznościami słabszymi (Benedykt XVI, 2008c).

Benedykt XVI przeciwstawia się wykorzystywaniu „praw człowieka” do celów manipulacyjnych. Respektowanie tych praw powinno przejawiać się awansowaniem osoby ludzkiej, eliminowaniem nierówności społecznych oraz wzrostem bezpieczeństwa. Nie respektowanie tych praw może prowadzić do obronnego oporu ze strony ludzi pozbawianych ich godności (Benedykt XVI, 2008c).

Zdaniem Benedykta XVI, trzeba mieć nadzieję, że dążenie do dobra wspólnego przeważy nad dążeniem nielicznych do luksusów, kosztem biedy większości. Powstrzymanie globalnej katastrofy dokonać można jedynie poprzez wolę dokonania zmiany stosunków podziału dóbr, co stanowi podstawowy warunek doprowadzenia do sprawiedliwego, trwałego rozwoju światowej społeczności (Benedykt XVI, 2008a). Konieczna jest zatem odzucenie kapitalizmu spekulacyjnego²⁷ (CIV, p. 21, 40, 65), gdyż: *cały system finansowy powinien mieć na celu wspieranie prawdziwego rozwoju* (CIV, p. 65). Potrzebne jest usprawnienie dostępu do istniejącej wiedzy: *mamy do czynienia z nadmiernymi formami ochrony wiedzy ze strony krajów bogatych przez zbyt sztywne korzystanie z prawa własności intelektualnej* (CIV, p. 22). Taka przebudowa powinna umożliwiać: *«rozwój całego człowieka i wszystkich ludzi», (...)* przejście *«z mniej ludzkich warunków życia do warunków bardziej godnych człowieka* (CIV, p. 7). Niezbędnej w tym celu

²⁷ Przed globalnym kryzysem w wyniku kapitalizmu spekulacyjnego przestrzegał gosczynek w Polsce w latach 80. Akio Morita, współtwórca koncernu Sony i ówczesnego japońskiego „cudu” gospodarczego. Kapitalizm spekulacyjny wstrzymuje – jego zdaniem – tak współcześnie niezbędny postęp naukowo-techniczny wymagający długiego (w Sony dwudziestoletniego) horyzontu inwestycyjnego: od badań podstawowych do wejścia „na rynek z nową generacją wyrobów. W tym patologicznym systemie nie ma powiązania pomiędzy dostępem do bogactw a ekospołeczną użytecznością aktywności gospodarczej.

53. JAN PAWEŁ II, 1993b, Papież między Zachodem a Wschodem, Wywiad z Janem Pawłem II wydrukowany we włoskim dzienniku „La Stampa”, w: *Magazyn Słowo. Dziennik Katolicki* nr 8.
54. JAN PAWEŁ II, *Przekroczyć próg nadziei*, KUL, Lublin 1994.
55. JAN PAWEŁ II, 1997, Spotykamy się w imię wspólnej miłości do prawdy, przemówienie z okazji 600-lecia Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, w: *Jezus Chrystus wczoraj, dziś i na wieki, Jan Paweł II w Polsce 31 maja – 10 czerwca 1997 roku*, Numer specjalny polskiego wydania *L'Osservatore Romano*.
56. JAN PAWEŁ II, 1998, Homilia w Santa Clara podczas wizyty na Kubie w 1998 r, w: *Opoka*.
57. JAN PAWEŁ II, *Ecclesia in America*, Vatican 1999.
58. JAN PAWEŁ II, 2001, Przebaczenie drogą pokoju. Orędzie Ojca Świętego na Wielki Post 2001, w: *Opoka*.
59. JAN PAWEŁ II, *Globalization Must Not Be a New Form of Colonialism*, Vatican 2001a.
60. JAN PAWEŁ II, *Crisis of Civilization*, Vatican 2003a.
61. JAN PAWEŁ II, 2003b, Globalizacja a dobro całej rodziny ludzkiej, Przemówienie do uczestników IX Sesji Plenarnej Papieskiej Akademii Nauk Społecznych, w: *Opoka*.
62. JAN PAWEŁ II, 2003c, Orędzie Jana Pawła II na Światowy Dzień Pokoju 2003, w: *Opoka*.
63. JAN PAWEŁ II, 2004, Orędzie Ojca Świętego Jana Pawła II na Światowy Dzień Pokoju 1 stycznia 2004 r., w: *Opoka*.
64. JAN PAWEŁ II, 2005a, Orędzie Jana Pawła II na Światowy Dzień Pokoju, 1 stycznia 2005 r., w: *Opoka*.
65. JAN PAWEŁ II, *Pamięć i tożsamość*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2005.
66. JAN PAWEŁ II, *Papież w Koloseum: „Wielki Piątek to dzień, który zmienia los i przeznaczenie ludzkości”*, Depesza Katolickiej Agencji Informacyjnej, Rzym.
67. KOŁAKOWSKI L., 1995, Introductory Remarks, in: *Dialogue and Universalism*, 1/1995.
68. KOPECKI K., *Jutro energetyczne Polski*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1981.
69. KOZŁOWSKI S., *Ekorozwój - Wyzwanie XXI wieku*, PWN, Warszawa 2000.
70. LASZLO E., *Introduction to System Philosophy: Towards a New Paradigm of Contemporary Thought*, Cordon and Breach, New York 1972.
71. LEON XIII, *Rerum Novarum (RN)*, Vatican 1891.
72. LOVELOCK, J., *Gaia: A New Look at Life on Earth*, Oxford University Press, Oxford 1979.

zmianie metod globalizacji służyć powinna przeto odpowiednia przebudowa systemu ekonomicznego i wzmocnienie Organizacji Narodów Zjednoczonych: *Wobec niepowstrzymanego wzrostu wzajemnej światowej zależności odczuwa się mocno, w świetle recesji również posiadającej wymiar światowy, pilną potrzebę reformy zarówno organizacji narodów zjednoczonych, jak i międzynarodowej struktury ekonomicznej i finansowej, (...) istnieje pilna potrzeba prawdziwej politycznej władzy światowej (...) dla zarządzania ekonomią światową; dla uzdrowienia gospodarek dotkniętych kryzysem; dla zapobieżenia pogłębieniu się kryzysu i wynikającego stąd zachwiania równowagi; (...) integralny rozwój narodów i współpraca międzynarodowa wymagają, aby ustanowiono wyższy stopień porządku międzynarodowego o charakterze pomocniczości dla zarządzania globalizacją i żeby wreszcie zaprowadzono porządek społeczny zgodny z porządkiem moralnym i z tym odniesieniem między sferą moralną i społeczną, między polityką a sferą ekonomiczną i obywatelską, jaki już jest zarysowany w statutach Narodów Zjednoczonych (CIV, p. 67). Powyższą wypowiedzią Benedykt XVI opowiada się w istocie za radykalnym – warunkującym trwałe zwyciężenie globalnego kryzysu – wzmocnieniem homeostatu światowej społeczności.*

Już tylko te wybrane omówienia lub fragmenty wypowiedzi Benedykta XVI potwierdzają tezę, że w Kościele Katolickim istnieje nadal – pomimo odejścia Jana Pawła II – wola współdziałania w kształtowaniu stosunków społecznych zgodnych z wymogami wysoko rozwiniętej nauki i techniki, oraz sterowniczego układu progresywnego. Jest to także wola zastąpienia dotąd nieuchronnej selekcji socjal-darwinistycznej, poprzez wdrożenie – wraz z Cywilizacją Życia i Miłości – jakościowo nowych, w istocie ekohumanistycznych, stosunków społecznych.

5. Kościół do „kruchty”, czy do podtrzymującej rozwój aktywności publicznej?

Uniknięcie globalnej katastrofy uzależnione jest od zastąpienia dominującej dotąd socjal-darwinistycznej zasady „wzrostu (silnych) kosztem środowiska (społeczno-przyrodniczego)” zasadą nową, wspólnotową – „rozwoju razem ze środowiskiem” i wraz z tym radykalnego usprawnienia homeostatu światowej społeczności. Stąd też konieczność radykalnej zmiany w stosunkach pomiędzy różnorodnymi dotychczasowymi, konkurującymi ośrodkami władzy formalnej i nieformalnej. Trzeba koniecznie odejść od wzajemnie wyniszczającej walki o przywództwo polityczne lub duchowe. Te różnorodne polityczne ośrodki i organizacje posiadają bowiem wzajemnie uzupełniającą się wiedzę oraz dysponują dość znaczną mocą sprawczą niezbędną w realizacji rozwojowej polityki.

73. MARTIN H.P., SCHUMANN H., *Pułapka globalizacji. Atak na demokracje i dobrobyt*, Wyd. Dolnośląskie, Wrocław 1999.
74. MAZUR M., *Cybernetyka a zarządzanie*, MSW, Warszawa 1969.
75. MAZUR M., *Cybernetyka i charakter*, Warszawa 1999.
76. MEADOWS D.H., MEADOWS D.L., RANDERS J., BEHRENS W.W., *Granice wzrostu*, PWE, Warszawa 1973.
77. MEADOWS D.H., MEADOWS D.L., RANDERS J., *Beyond the Limits, Global Collapse or a Sustainable Future*, Earthscan, London 1992.
78. MEADOWS D.H., RANDERS J., MEADOWS D.L., *Limits to Growth, The 30-Year Update*, Chelsea Green Publishing Company, Vermont 2004.
79. MERKEL A., *Opening Address by Chancellor Angela Merkel of Germany at the World Economic Forum*, Davos on January 24, 2007.
80. MERKEL A., *Speech by Federal Chancellor Angela Merkel at the World Economic Forum*, Fri, 30.01.2009.
81. MICHNOWSKI L., 1994a, Holistic Approach to Development, in: *Dialogue and Humanism*, nr 2-3.
82. MICHNOWSKI L., Kryzys globalny a przywracanie zdolności rozwoju, Aneks 1, w: Pajestka J., *O orientację na przyszłość w reformach polskich. Megatrendy cywilizacyjne a proces transformacji systemowej*, Komitet Prognoz „Polska w XXI wieku” przy Prezydium PAN, Warszawa 1994.
83. MICHNOWSKI L., *Jak żyć? Ekorozwój albo ...*, Wyd. „Ekonomia i Środowisko”, Białystok 1995, <http://www.psl.org.pl/kte/books.htm>.
84. MICHNOWSKI L., *Czy regres człowieczeństwa?*, Wyd. LTN-K, Warszawa 1999.
85. MICHNOWSKI L., Analiza zmienności w kształtowaniu strategii trwałego rozwoju, w: *Filozoficzne i społeczne uwarunkowania zrównoważonego rozwoju, Monografie Komitetu Inżynierii Środowiska PAN, vol. 16*, red. Pawłowski A., Komitet Inżynierii Środowiska PAN, Lublin 2003.
86. MICHNOWSKI L., Globalizacja inkluzywna jako warunek trwałego rozwoju, w: *Filozoficzne, społeczne i ekonomiczne uwarunkowania zrównoważonego rozwoju, Monografie Komitetu Inżynierii Środowiska PAN vol. 26*, red. Artur Pawłowski, Monografie Komitetu Inżynierii Środowiska PAN vol. 26, Komitet Inżynierii Środowiska, Lublin 2004.
87. MICHNOWSKI L., 2005, Cywilizacja Życia i Miłości drogą do trwałego rozwoju światowej społeczności, w: *Jan Paweł II Wielki, 18 V 1920 – 16 X 1978 – 2 IV 2005, Episteme* 50.

Wzmocnieniu homeostatu światowej społeczności sprzyjać powinno zatem włączenie Kościoła Katolickiego w struktury kształtowania obronno-rozwojowej polityki polskiej i światowej społeczności, a więc stworzenie Kościołowi trwałego miejsca w życiu publicznym. Włączenie to – bez względu na to, jaką ten Kościół będzie zajmował pozycję: progresywną czy konserwatywną – musi być realnie motywowane dobrem wspólnym/wspólnym interesem oraz wspomagane dostępem do wiedzy o prawdopodobnych zmianach w uwarunkowaniach życia i kompleksowych konsekwencjach aktualnie realizowanej polityki.

Aby taka kooperacyjna droga wzmocnienia homeostatycznego potencjału światowej społeczności okazała się skuteczną, trzeba wzbogacić wołane zawarte w zasadzie *zło dobrem zwyciężaj* (Jan Paweł II, 2005a) nową formą jego realizacji *zło w dobro przekształcaj* (Benedykt XVI, 2008e). To istotny warunek uzyskiwania synergicznego efektu rozwoju, poprzez integrowanie już istniejących różnorodnych, dotąd często przeciwstawnych, podmiotów życia społeczno-gospodarczego.

Oznacza to (w warunkach co najmniej europejskich) zamiast wezwać „Kościół do kruchoty”, potrzebę wzajemnie wyciągniętej dłoni do dialogu i współpracy na rzecz poprawnej modernizacji – dostosowującej do Stanu Zmian i Ryzyka.

6. Dobro wspólne – postulat strategiczny

Jesteśmy w trakcie poszukiwania dróg wyjścia z obecnego kryzysu finansowo-gospodarczego i społecznego. Postuluje się odrzucenie neoliberalizmu i ukształtowania jakościowo nowego systemu ekonomicznego, eliminującego nieuchronność kryzysowych zapaści – wyniszczających cykli koniunkturalnych (Merkel, 2009). W budowie tego nowego systemu polscy politycy powinni zalecać międzynarodowej społeczności kierowanie się zarówno omówionym powyżej intelektualnym dorobkiem Papieża Polaka, wzbogaconym przez Benedykta XVI, jak i doświadczeniami realnego socjalizmu (Jan Paweł II, 1993b).

Podstawę projektowania tej antykryzysowej transformacji powinny stanowić, następujące wartości:

- DOBRO WSPÓLNE, rozumiane jako łącznie interesu indywidualnego z dobrem społeczno-przyrodniczego środowiska w planie lokalnym i globalnym, oraz podstawa „przebaczenia i pojednania”;
- SOLIDARNOŚĆ, jako racjonalnie wyrównujące społeczne i cywilizacyjne różnice wspomaganie przez społeczności wyżej rozwinięte słabszych partnerów współpracy, przy wspomaganii takich rozwojowych działań ze strony społeczności słabszych;

88. Michnowski, L., 2005a, Ekohumanizm i trwały rozwój a koncepcja cywilizacji życia i miłości Jana Pawła II, w: *Rozmaitości ekofilozofii, Episteme* 57.
89. MICHNOWSKI L., 2006a, World - Grid Type, Continuously Under-development - System Dynamics, in: *Proceedings of the XXIV International System Dynamics Society Conference 2006*, Nijmegen, The Netherlands.
90. MICHNOWSKI L., *Spółczesność przyszłości a trwały rozwój. Cybernetyczne spojrzenie na przyszłość świata*, Komitet Prognoz „Polska 2000 Plus”, PAN, Warszawa 2006.
91. MICHNOWSKI L., 2007, Eco-Humanism and Popular System Dynamics as Preconditions for Sustainable Development, in: *Solidarity, Sustainability, and Non-Violence (SSNV) Research Newsletter*, Vol. 3, No. 11.
92. MICHNOWSKI L., Ecohumanism as a Developmental Crossing, in: *Transformative Pathways Attainable Utopias*, ed. Sangeeta Sharma, Jaipur (India) 2008.
93. MICHNOWSKI L., 2008a, Odnowiona Strategia Trwałego Rozwoju Unii Europejskiej - warunek powstrzymania degradacji polskiego społeczeństwa, w: *Problemy Ekorozwoju/Problems of Sustainable Development*, vol. 3 no 2.
94. MICHNOWSKI L., 2009a, *Ecohumanism as a Developmental Crossing (with Supplement)*, in: *The Pelican Web's Journal of Sustainable Development, Research Digest on Integral Human Development, Spirituality, Solidarity, Sustainability, Democracy, Technology, Nonviolence*, Vol. 5, No. 10.
95. MICHNOWSKI L., 2009b, O potrzebie ekohumanizmu i ewolucji ultraintelektualnej, w: *Zeszyty Wszelchnicy Świętokrzyskiej*, nr 1(26).
96. MICHNOWSKI L., *To Overcome the Global Crisis, (Towards Sustainable Development Policy and Economy)*, The Club of Rome, European Support Centre, 2009c.
97. MICHNOWSKI L., HALINIAK M. Sustainable Development Policy Making – Challenges and Opportunities, in: *Creativity and Innovation, European Year 2009, International Greening Education Event*, Karlsruhe, Germany, 2009d.
98. NADLER G., *Work Systems Design: the Ideals Concept*, Illinois 1967.
99. NIC, *Global Trends 2025: A Transformed World*, National Intelligence Council 2008.
100. Nowy styl rozwoju. Raport fundacji Hammar-skjolda dla ONZ w sprawie rozwoju i współpracy międzynarodowej, w: *Nowy Międzynarodowy Ład Ekonomiczny*, PWE, Warszawa 1979.
101. PAWEŁ VI, *Populorum Progressio (PP)*, 1967.
102. SAGE A.P, *Methodology for Large-Scale Systems*, MCGrew-Hill B.C., New York 1977.

- oraz POMOCNICZOŚĆ (SUBSYDIARNOŚĆ) – niezbędna dla wyzwania powszechnej aktywności twórczej i jej wspomagania działaniami na zasadzie „jeden dla wszystkich”, tam gdzie w pojedynkę nie można skutecznie sprostać różnorodnym wyzwaniom, a także zwiększająca elastyczność oraz stwarzająca elitom możliwość skutecznej dalekowzrocznej myśli i aktywności strategicznej.

Uznanie tych fundamentalnych wartości za podstawę – zapobiegającej globalnej katastrofie i kształtującej zdolność *sustainable development* – przebudowy światowych stosunków społecznych, umożliwi dostosowanie homeostatu systemu światowego do wymagań Stanu Zmian i Ryzyka. Pozwoli to na stworzenie informacyjnych podstaw polityki i gospodarki trwałego rozwoju, oraz przekształcenie światowego systemu finansowego w czynnik wspomagania działań na rzecz takiego rozwoju (CIV, p. 65). Natomiast stare, egoistyczne wartości będą wymuszały, w miejsce *sustainable development* światowej wspólnoty, kontynuowanie przez jej Centrum wraz z socjal-darwinizmem polityki „zerowego wzrostu” drogą nowego, tym razem globalnego, totalitaryzmu (CA, p. 46) lub światowej wojny.

Zakończenie

W świetle cybernetyki rozwoju, głównym czynnikiem globalnego kryzysu jest moralna degradacja form życia, niezgodnych z nowymi jego uwarunkowaniami. Postępuje ona coraz szybciej wraz z niezbędnym dalszym rozwojem nauki i techniki. Negatywnych jej skutków nie można przyczynić kierując się nadal socjal-darwinistycznym egoizmem.

Stąd nauczanie społeczne Jana Pawła II wzbogacane przez Benedykta XVI wytycza poprawnie kierunek działań dla przezwyciężenia globalnego kryzysu oraz ukształtowania zdolności *sustainable development* światowej społeczności. Realizacja zaleceń SNK przyczyni się do dostosowania światowej społeczności do życia w erze wysoko rozwiniętej nauki i techniki – w Stanie Zmian i Ryzyka. Aktywizują one zarazem poszukiwanie praktycznych sposobów realizacji tej wielkiej modernizacyjnej wizji.

Głównym papieskim postulatem jest podjęcie budowy pozornie utopijnej Cywilizacji Życia i Miłości, w miejsce już moralnie zdegradowanych socjal-darwinistycznych form życia społeczno-gospodarczego – swoistej „struktury grzechu”. Wraz z tym – zastąpienie polityki podziałów oraz śmiercionośnej rywalizacji, partnerskim wzajemnie podtrzymującym życie współdziałaniem na rzecz szeroko rozumianego dobra wspólnego wszystkich ludzi.

- 103.SCHAFF A., *Pora na spowiedź*, BGW, Warszawa 1993.
- 104.SEDLAK W., *Życie jest światłem*, PAX, Warszawa 1985.
- 105.UN, *Rio Declaration on Environment and Development*, 1992.
- 106.UN, *The Johannesburg Declaration on Sustainable Development*, 2002.
- 107.UN, *World Summit Outcome*, 2005.
- 108.WCED, *Our Common Future*, Oxford University Press, Oxford 1987.
- 109.WIENER N., *Cybernetyka i społeczeństwo*, Warszawa 1961.
- 110.WIENER N., *Cybernetyka, czyli sterowanie i komunikacja w zwierzęciu i maszynie*, PWN, Warszawa 1971.

W efekcie, w miejsce wzajemnie skonfliktowanej, zwalczającej się światowej społeczności, miałyby wreszcie miejsce ukształtowanie wspomagającej się Rodziny Ludzkiej – Rodziny Narodów.

Trwałe przewyciężenie kryzysu globalnego i ukształtowanie zdolności trwałego rozwoju wymaga jakościowo nowych rozwiązań społeczno-gospodarczych, w tym finansowych. Potrzebne jest w tym celu radykalne wzmocnienie ukierunkowanego na dobro wspólne systemu sterowania procesem życia społeczno-gospodarczo-przyrodniczego Ziemi, a więc także ukształtowanie edukacyjnych, etycznych i informacyjnych podstaw polityki i gospodarki *sustainable development* światowej społeczności. Takiemu wzmocnieniu zdolności sterowniczych powinno służyć inkorporowanie, w globalny (a także lokalne) system formułowania strategii *sustainable development* i osiągnięcia jej celów, silnych mocą sprawczą oraz bogatych wiedzą sterowniczą, organizacji religijnych, w tym Kościoła Katolickiego²⁸.

Poprawny proces – warunkującej ultrastabilność światowej społeczności – permanentnej modernizacji jej form życia wymaga radykalnego usprawnienia jej homeostatu. Niezbędne jest wraz z tym radykalne wzmocnienie zarówno sterowniczego układu sił progresywnych, dążących do zmian w formach ludzkiego życia, jak i układu sił konserwatywnych, czyli tych, które racjonalnie przeciwstawiają się niewłaściwym zmianom, celem uniknięcia modernizacyjnych błędów.

Swym społecznym nauczaniem Jan Paweł II silnie wpisał Kościół Katolicki w ten pierwszy, tak współcześnie ważny progresywny układ homeostacyjny. Zatem zamiast pozbawiania Kościoła Katolickiego możliwości udziału w życiu publicznym twórzmy warunki niezbędne dla praktycznej realizacji jedynie pozornie utopijnej dalekowzrocznej wizji Jana Pawła II: Cywilizacji Życia i Miłości – cywilizacji ekohumanistycznej. Zamiast jej negocjowania, wzbogacajmy ją realizacyjnymi poszukiwaniami. W pierwszym rządzie doprowadźmy do podjęcia w układzie globalnym budowy edukacyjnych (mądrość, kultura informacyjna), etycznych (miłość, dobro wspólne) i informacyjnych (synergia rozwoju) podstaw polityki i gospodarki *sustainable development*.

Skuteczne eliminowanie negatywnych konsekwencji coraz szybciej postępującej wraz z rozwojem nauki i techniki moralnej degradacji wymaga odejścia od wzajemnego antagonizowania na rzecz ekohumanistycznej kooperacji. Jest ona niezbędna dla opanowania współcześnie strategicznej zdolności, aby (zgodnie z zasadą „miłości”) środowisku społeczno-przyrodniczemu „dawać” więcej, aniżeli się zeń „bierze”. Szczególnie bez wiedzy o kompleksowych skutkach działań nie można – w Stanie Zmian i Ryzyka – kierować się zasadą dobra wspólnego/wspólnego interesu.

Kontynuując socjal-darwinistyczne formy „współżycia” kryzysu globalnego nie przewyciężymy. Upadek beneficjentów, tej współcześnie już patologicznej formy życia, będzie co najwyżej nieco odłożony w czasie za pomocą globalnego, głównie Orwell’owskiego, totalitaryzmu.

W erze wysoko rozwiniętej nauki i techniki nie ma alternatywy dla aksjologii ekohumanistycznej/dobra wspólnego i powszechnego, wspomagane go wysoką nauką i techniką oraz kulturą informacyjną partnerskiego współdziałania mądrych, podmiotowo traktowanych i sprawnie doinformowywanych, ludzi i narodów²⁹.

²⁸ Gordon Brown w wystąpieniu w ONZ w lipcu 2007 r. jako strategiczne zadanie przedstawił konieczność przyspieszenia zmniejszania rozwarstwienia społecznego i realizacji innych *Rozwojowych Celów Milenijnych* ONZ. Stwierdził on zarazem, że będzie to wymagało ścisłej współpracy rządów oraz społeczności religijnych. Patrz: Brown, 2007. Wystąpienie to można potraktować jako – alternatywną do metod militarnych – propozycję zwalczania terroryzmu poprzez eliminowanie społecznych jego przyczyn.

²⁹ Omówiona powyżej w zarysie koncepcja trwałego przewyciężenia kryzysu globalnego poprzez ukształtowanie zdolności *sustainable development* światowej społeczności nie została uwzględniona w: NIC, 2008.